

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra obecné zootechniky a etologie

Pes a jeho vliv na psychiku člověka

Bakalářská práce

Autor práce: Kateřina Široká

Vedoucí práce: Dr. Ing. Naděžda Šebková

© 2016 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Pes a jeho vliv na psychiku člověka" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 4. 4. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala mé vedoucí bakalářské práce Dr. Ing. Naděždě Šebkové za odborné vedení, ochotu, pomoc, cenné rady a čas, který mi věnovala.

Pes a jeho vliv na psychiku člověka

Souhrn

Cílem této bakalářské práce je sepsat co nejucelenější a zároveň aktuální vědeckou rešerši na téma pes a jeho vliv na psychiku člověka. První část je věnována obecnému využití psa v zoorehabilitaci. Krátce je uvedena historie vztahu člověka a psa, v níž je zmínka jak o domestikaci psa, tak zejména o prvním využití psa z hlediska zoorehabilitace. Dále jsou popsány metody zoorehabilitace, které dělíme na aktivity (AAA), terapii (AAT), vzdělávání (AAE) a krizovou intervenci (AACR) za pomoci zvířat. Ucelený koncept vzdělávání, jak jej známe z jiných oborů, zatím v oboru canisterapie chybí, stejně tak zkušební řády pro testování canisterapeutických psů nejsou v ČR jednotné. Uvedené stupně kvalifikace terapeutů a zkušební řád pro testování canisterapeutických psů je v této práci popsán dle společnosti Pomocné tlapy o.p.s. V druhé části už je práce přímo zaměřena na vliv psa na psychiku člověka u jednotlivých onemocnění či fází života. U emocionálního vývoje dětí může hrát pes významnou roli zejména v rozvoji sebevědomí, samostatnosti a empatie k ostatním. Terapie za pomoci psa se ukázala být užitečná i pro zlepšení psychosociální adaptace mladých lidí v ústavní péči, kteří kvůli traumatu z dětství trpí psychosociálními problémy. U dětí s poruchami autistického spektra může pes stimulovat tvorbu řeči, podpořit sociální interakce a verbální i neverbální chování. Terapie za pomoci psa byla navržena také jako doplněk léčby pro pacienty s posttraumatickou stresovou poruchou, jelikož je známo, že psi mají pozitivní účinky na snížení stresu a úzkosti. Úzkost je také klíčovým rysem schizofrenie, proto i u tohoto onemocnění je terapie za pomoci psa prospěšná. Aplikace AAT u pacientů s afázií se soustředí na cíle, jako je touha po komunikaci, zlepšení nálady a snížení osamělosti. Intervence za pomoci zvířat (AAI) jsou také jednou z metod navržených ke zlepšení života geriatrických pacientů. Návštěvy psů u geriatrických pacientů začínají být uznávány jako inovativní nástroj ke zlepšení psychiky. U onkologických pacientů pes představuje velkou psychickou podporu, může přispět ke zmírnění úzkosti a usnadňuje přizpůsobení se léčebnému procesu. Pes svou přítomností dává pacientovi pocit klidu, pohody a bezpečí při hospitalizaci. Z mnoha studií vyplývá, že pes má pozitivní vliv na psychiku člověka, a proto je vhodné intervence za asistence psa zařazovat jako doplňkovou metodu k léčbě v rámci ucelené rehabilitace.

Klíčová slova: pes, lidské zdraví, psychika člověka, lidská spokojenost, kvalita života

The dog and its effect on the human psyche

Summary

The aim of this bachelor thesis is to create a scientific research which is both comprehensive and current on the topic Dogs and their influence on human mental health. The first part is about general usage of dogs in animal-assisted therapy. The history of the mutual relationship between people and dogs is mentioned briefly, including not only domestication of dogs but also the first utilization of dogs in animal-assisted therapy. Further there are different methods of animal-assisted therapy, which can be divided into activities (AAA), therapy (AAT), education (AAE) and animal assisted crisis response (AACR). Coherent conception of education as we know from other fields is still missing in canistherapy as well as unification of testing rules for dogs used in canistherapy. The mentioned levels of therapists' qualifications and testing rules for dogs in canistherapy in this thesis are based on a non-profit organisation Pomocné tlapyky o.p.s. The second part of this work is focused on dogs' influence on human mental health in different diseases and stages of life. Dogs can have an important role in infants' emotional development including self-confidence growth, independence and empathy. Dog assisted therapy is proven to be useful for improving psychosocial adaptation of young people in institutional treatment, who suffer from psychosocial problems caused by a traumatic experience from childhood. Dogs can help to stimulate speech development in autistic children, support social interactions as well as both verbal and nonverbal behaviour. Dog assisted therapy was designed as a care complement for patients with posttraumatic stress disorder because it is well known that dogs have positive influence on reducing stress and anxiety. As anxiety is a key schizophrenia feature, dog assisted therapy is also beneficial when treating this disease. AAT application is used for aphasia patients to aim at their desire to communicate, improving their mood and decreasing their feelings of loneliness. Animal assisted intervention (AAI) is also one of the methods designed to improve life quality of geriatric patients. AAI is used as an innovative means to improve mental health in geriatric patients. Dogs also represent big psychological support in oncology patients and make healing process easier. Dogs support feelings of Calmness, wellbeing and safety during hospitalization. As emerged from many studies, dogs have positive influence on human mental health and due to this it is beneficial to include dog assisted intervention as a complementary method within complex rehabilitation.

Keywords: dog, human health, human psyche, human satisfaction, life quality

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Cíl práce.....	8
3. Literární rešerše.....	9
3.1 Využití psa v zoorehabilitaci.....	9
3.1.1 Historie.....	9
3.1.2 Metody zoorehabilitace.....	10
3.1.3 Účinky AAI.....	13
3.1.4 Požadavky na terapeuta.....	14
3.1.5 Požadavky na psa.....	16
3.1.5.1 Zkušební řád psů v ČR.....	18
3.1.6 Vhodnost pacienta.....	20
3.1.7 Rizika.....	21
3.1.8 Welfare.....	21
3.1.9 Vliv AAI na psa.....	22
3.1.10 Organizace zabývající se terapií za pomoci psa.....	23
3.1.10.1 Nejznámější organizace v ČR.....	23
3.1.10.2 Nejznámější organizace ve světě.....	24
3.2 Vliv psa na psychiku člověka.....	25
3.2.1 Vývoj dětí.....	25
3.2.2 Psychosociální adaptace u dětí v ústavní péči.....	27
3.2.3 Poruchy autistického spektra.....	28
3.2.4 Poruchy chování.....	31
3.2.5 Posttraumatická stresová porucha (PTSP).....	32
3.2.6 Deprese a maniodepresivní psychóza.....	34
3.2.7 Schizofrenie.....	35
3.2.8 Afázie.....	36
3.2.9 Dlouhodobá péče pro seniory.....	38
3.2.10 Alzheimerova choroba.....	39
3.2.11 Nápravná zařízení.....	41
3.2.12 Rakovina.....	41
3.2.13 Ischemická choroba srdeční.....	43
4. Závěr.....	44
5. Seznam literatury.....	45
6. Přílohy.....	56

1. Úvod

Lidé, kteří si pořídí psa, mu musí věnovat spoustu času, energie a peněz. Na první pohled se může zdát, že zvířata tuto péči nijak neoplácejí, ale opak je pravdou. Už pouhá přítomnost zvířete může mít pozitivní vliv na psychiku člověka.

Psychika (z řec. psyché – duše) je souhrn duševních dějů během celého lidského života. Mnozí psychologové se domnívají, že si uvědomujeme pouze jejich část. Tento předpoklad konstituuje dvě významné psychologické kategorie, kterými jsou vědomí a nevědomí. (Plháková, 2004).

Zoorehabilitace, léčebné působení zvířat, je jednou z doplňkových metod ucelené rehabilitace. V zoorehabilitaci se používá termín AAI (Animal - assisted intervention) neboli intervence za pomoci zvířat, zahrnující aktivity za pomoci zvířat - AAA (Animal - assisted activities), terapii za pomoci zvířat - AAT (Animal - assisted therapy), vzdělávání za pomoci zvířat - AAE (Animal-assisted education) a krizovou intervenci za asistence zvířat – AACR (Animal-assisted crisis response). Léčebný kontakt psa a člověka se u nás označuje jako canisterapie.

Zvířata jsou spojována s pozitivními účinky na pacienty různého věku a v různých prostředích zdravotní péče. Každé zvíře má specifické dovednosti, temperament a schopnosti, které přinášejí do terapeutického prostředí. Psi jsou velmi přátelští a usnadňují komunikaci a interakci. Interakci mezi člověkem a psem zjednodušuje fakt, že pes přijme člověka takového, jaký je.

Terapeutický pes musí mít výborný zdravotní stav, musí být vycvičený, poslušný a dobře reagovat na povely psovoda. Musí vykazovat sebejisté, vyrovnané a klidné chování jak k lidem, tak i k ostatním zvířatům. Bázlivý, agresivní, nebo nereagující pes rozhodně není vhodný pro canisterapii.

Mnoho studií potvrzuje pozitivní vliv psa na psychiku člověka, což je souhrnně popsáno v této práci.

2. Cíl práce

Cílem práce je sepsat co nejucelenější a zároveň aktuální vědeckou rešerši na téma pes a jeho vliv na psychiku člověka.

3. Literární rešerše

3.1 Využití psa v zoorehabilitaci

3.1.1 Historie

Ačkoliv pouto mezi lidmi a zvířaty sahá až do pravěku, teprve nedávno se tento vztah stal předmětem vážného vědeckého zkoumání. Mnoho lidí vnímá svého domácího mazlíčka jako člena rodiny, a tak s ním i jedná, což je obzvláště patrné pro psa, který je nejstarším společníkem lidstva. Na konci doby ledové došlo k přechodu od lovu zvěře k zemědělství a domestikaci (Cirulli et al., 2011). Termín Domestikace pochází z "Domus", domov, což znamená, že lidé přinesli některé druhy zvířat blízko ke svému domovu (Grandgeorge et Hausberger, 2011). První druh, při přechodu z divoké do domestikované formy, byl vlk (*Canis lupus*) a jeho domestikace byla založena na vzájemně prospěšných vztazích s člověkem. Předchůdce psa pomáhal člověku ve stopování, lovení, ochraně a v různých dalších aktivitách. Postupně začal člověk výběrem chovat zvířata pro specifické účely (Cirulli et al., 2011).

Zvířata se využívají ke zlepšení emocionálního a funkčního stavu člověka od dob starých Řeků. Jedním z prvních uvedených nálezů jsou kosterní pozůstatky, nalezené v severním Izraeli, člověka držícího štěně. V literatuře se uvádí, že domácí zvířata byla použita jako součást terapie již v roce 1792 na Quaker Society of Friends York Retreat v Anglii. Zakladatelka ošetřovatelství Florence Nightingalová ocenila přínosy domácích zvířat při léčbě jedinců s onemocněním a americká armáda podpořila využívání psů v terapii u psychiatrických pacientů v roce 1919 v nemocnici Svaté Elizabeth ve Washingtonu DC, kde také došlo k začlenění zvířat do programu Duševní zdraví (Fine, 2010).

Integrace AAT do klinické psychologie byla poprvé připsána dětskému psychologovi Borisovi Levinsonovi, který vydal článek s názvem "Pes jako co-terapeut " v Mental Hygiene v roce 1962 a knihu o začlenění zvířat do dětské psychologie v roce 1969. Levinson zjistil, že když byl jeho pes Jingles přítomen při terapeutických či poradenských sezeních, bylo dosaženo významného pokroku v porovnání se sezeními, během kterých Jingles přítomen nebyl. Došel k závěru, že mnoho dětí, zprvu uzavřených a nekomunikativních, bylo psem pozitivně ovlivněno (Macauley, 2006).

McCulloch, Bustad a Katcher založili v roce 1980 Delta Society, mezinárodní neziskovou organizaci zaměřenou na vazbu mezi člověkem a zvířetem. Mezi cíle této organizace patří "rozšiřování povědomí o pozitivních účincích zvířat na lidské zdraví; odstranění bariér, které brání zapojení zvířat v každodenním životě; a rozšíření terapeutické role zvířat v lidském zdraví, službách a vzdělání". V roce 2012 Delta Society změnila svůj název na Pet Partners (Okjin at al., 2015).

V roce 1995 Journal of American Medical Association nastínil přínosy AAT na řadě zdravotnických zařízení v Chicagu. Ve 20. století byla zvířata začleněna do mnoha zdravotnických profesí, včetně klinické psychologie; ošetrovatelství; poradenství a rekreační, fyzické, pracovní a řečové terapie (Gammonley, 1997).

3.1.2 Metody zoorehabilitace

Kruger et Serpell (2010) definují animal-assisted interventions (AAI) neboli intervence za pomoci zvířat jako „jakýkoliv zásah, který záměrně zahrnuje nebo začleňuje zvířata jako součást terapeutického nebo ameliorativního procesu nebo prostředí“. Interakce mezi člověkem a zvířetem snižují příznaky úzkosti a deprese, zlepšují sebevědomí, sociální kompetenci a kvalitu života, usnadňují sociální interakce a přinášejí větší stálost v běžném životě člověka.

AAA (Animal-assisted activities) = aktivity za pomoci zvířat

Zahrnují činnosti, jako jsou návštěvy psovodů a zvířat v domovech důchodců nebo v nemocnicích, které mají přínos pro pacienty (Chandler, 2005). Poskytují příležitosti pro motivační, vzdělávací a / nebo rekreační přínosy s cílem zvýšit kvalitu života lidí. AAA jsou prováděny v různých prostředích speciálně vyškolenými odborníky a / nebo dobrovolníky ve spolupráci se zvířaty, splňující určitá kritéria bezpečnosti (Cirulli et al., 2011).

AAT (Animal-assisted therapy) = terapie za pomoci zvířat

Terapie za pomoci zvířat jsou cílené intervence, ve kterých je specificky vyškolené zvíře nedílnou součástí léčebného procesu. Jsou prováděny lékařem nebo zdravotním personálem, který je odborně vyškolen, a jsou navrženy tak, aby podporovaly zlepšení fyzické, sociální, emocionální a / nebo kognitivní funkce (Cirulli et al., 2011). Probíhají v různém prostředí, včetně škol, poradenských center, nemocnic, pečovatelských domů, středisek hospicové péče, center dlouhodobé péče, pobytových zařízení pro osoby s těžkým tělesným a mentálním postižením, juvenilních vazebních zařízení a věznic (Macauley, 2006). Mohou být prováděny individuálně nebo skupinově, u různých věkových skupin a osob s různými schopnostmi (Hamama et al., 2011).

Barba (1995) uvádí, že AAT je interdisciplinární léčba zahrnující ošetřovatelství, medicínu, psychologii, sociální práci a pracovní, fyzickou a rekreační terapii.

AAT je stále považována spíše za doplňkovou techniku než za psychoterapeutickou techniku prokázanou účinností a platností (Kruger et Serpell, 2010).

Mezi běžné léčebné cíle AAT dle Gammonley (1997):

- zlepšení socializace a komunikace
- snížení izolace, nudy a osamělosti
- pozitivní ovlivnění nálady, snížení deprese a / nebo poskytnutí radosti a lásky
- zlepšení paměti
- zvýšení sebevědomí a pocitu vlastní hodnoty
- zlepšení spolupráce a schopnosti řešit problémy
- zlepšení koncentrace a pozornosti
- snížení manipulativního chování
- zlepšení citových projevů
- snížení celkové úzkosti
- snížení hrubého chování
- zlepšení schopnosti věřit

Běžné léčebné intervence v AAT, které pomáhají při plnění výše uvedených cílů, mohou zahrnovat (Chandler, 2001):

- hry se zvířaty a jiné druhy vhodných interakcí
- učení se pečovat o zvířata a praktické provádění; čištění a krmení zvířat
- získávání informací o zvířeti (plemeno, historie, atd.)
- pamatování a opakování informací o zvířeti ostatním
- vzít zvíře pod dohledem na procházku
- akceptování zvířete a přijímání náklonnosti
- diskutování o tom, jak se zvířata mohou cítit v určitých situacích
- naučit se jemné zacházení se zvířaty
- pozorování reakce zvířete na lidské chování a diskutování o tom
- interpretování chování zvířat

AAE (Animal-assisted education) = vzdělávání za pomoci zvířat

Je cílená, plánovaná a strukturovaná intervence, která používá zvířata pro konkrétní vzdělávací účely stejně jako v případě problematických dětí s poruchami chování (Cirulli et al., 2011). Provádí ji kvalifikovaný speciální pedagog, který je pravidelně školen. Pedagogové, kteří provádějí AAE, musí mít znalosti o zvířatech (Fine, 2010).

AACR (Animal-assisted crisis response) = krizová intervence za asistence zvířat

Krizová intervence za asistence zvířat (AACR) je metoda úzce související s terapií za pomoci zvířat (AAT), kterou poskytují krizové intervenční týmy, psychoterapeuti, duchovní a dalších kvalifikovaných odborníci na pomoc lidem postižených krizí. AACR týmy mohou být použity například k vytvoření vztahu, vybudování terapeutických mostů, normalizování zkušeností a působí jako uklidňující prostředek nebo jako katalyzátor fyzického pohybu. Efektivní AACR vyžaduje společnou řeč mezi AACR týmy a krizovými poradci. AACR je relativně nová metoda, ale může být efektivní, pokud se používá jako součást celkového programu na pomoc lidem v mimořádných situacích (Greenbaum, 2006).

3.1.3 Účinky AAI

Beetz et al. (2012b) uvádí, že různé studie jasně prokazují následující pozitivní účinky v několika různých oblastech a u lidí různých věkových skupin se speciálními lékařskými nebo duševními okolnostmi i bez nich:

- zlepšení sociální pozornosti, chování, mezilidské interakce a nálad
- snížení parametrů souvisejících se stresem, jako je kortizol, srdeční frekvence a krevní tlak
- snížení strachu a úzkosti
- zlepšení duševního i tělesného zdraví

Dále uvádějí, že existují omezené důkazy, nebo jen velmi málo publikací o následujících pozitivních účincích:

- snížení parametrů souvisejících se stresem, jako je epinefrin a norepinefrin
- zlepšení fungování imunitního systému
- lepší zvládání bolesti
- zvýšení důvěryhodnosti a důvěry vůči jiným osobám
- snížená agrese
- zvýšení empatie
- zlepšení učení

Mimo tyto body může přítomnost zvířete usnadnit budování důvěry mezi terapeutem a klientem. Zvíře odlehčuje určité napětí a úzkost při terapii. Mluvit ke zvířeti, zatím co terapeut poslouchá, je jednodušší než mluvit přímo s terapeutem. Také zvířata často pomáhají klientům soustředit se na problém. Zvíře může pomoci klientovi dostat se do kontaktu s pocity. Sdílení těchto pocitů zvířeti může zahájit emocionální sdělovací proces s terapeutem. Klient zvíře vnímá jako přítele a spojence, což představuje bezpečné prostředí pro sdílení pocitů (Chandler, 2001).

Dle Levinsona et Mallona (1997) mají zvířata atributy, které jsou jedinečné pro léčebné procesy: ukazují spontánní chování, poskytují bezpodmínečnou lásku, jsou loajální a oddaní. To samozřejmě platí, jen pokud léčba probíhá vhodně a zvířata nevykazují známky ohrožení. Tyto dobré vrozené vlastnosti společně vytvářejí terapeutický prostor důvěry, posílení terapeutického spojení a podporují pocit bezpečí ve vztahu mezi pacientem a terapeutem, což přispívá ke kvalitnímu terapeutickému procesu. Další autoři uvádějí, že přítomnost zvířete zvyšuje pacientovu motivaci, schopnost soustředit se a věnovat pozornost v průběhu zasedání (Martin et Farnum, 2002), kromě toho také snižuje pocity odmítnutí nebo stigmatizace (Fine, 2010).

Avšak odborníci našli významné rozdíly mezi citovým poutem, které je mezi mazlíčkem a jeho majitelem, a poutem, které se vyvíjí v terapeutickém prostoru mezi pacientem a zvířetem. V prvním případě je pouto kompletně emocionální. Nicméně v druhém případě je pevnost vazby diskutabilní, protože vztah se zvířetem je omezen na interakci při terapeutických sezeních, pro pacienty je obtížné vytvořit si stejný typ vazby z hlediska konzistence a velikosti. Z tohoto důvodu je rozumnější si myslet, že při AAT zvíře především zapadá do role co-terapeuta (Balluerka et al., 2015).

3.1.4 Požadavky na terapeuta

Dle Chandlera (2001) člověk, který vykonává AAT musí prokázat znalosti a dovednosti v těchto následujících oblastech:

- rozvoj sociálních dovedností a výcvik poslušnosti psa
- školící aktivita dovednosti pro psa a psovoda
- posuzování vhodnosti AAT u konkrétního pacienta
- základy zoonóz a rizik
- vytváření a uplatňování cílů a intervencí
- posouzení terapeutického pokroku

Kvalifikace

Ucelený koncept vzdělávání, jak jej známe z jiných oborů, zatím v oboru canisterapie chybí (Pomocné tlapky, 2009a).

Organizace Pomocné tlapky (2009a) na svých stránkách uvádějí následující stupně kvalifikace:

Canisasistent – laik

Canisasistent, je-li proškoleným laikem, může samostatně provozovat společenskou činnost (tzv. Aktivity za pomoci psa, AAA) v prostředích, kde se dokáže snadno dorozumět s klienty a kde mají klienti normální, předvídatelné chování (tzn. pokud půjdete do prostředí, kde se s klientem v pohodě domluvíte, stačí, aby nad vámi měl personál dozor, nemusí nutně pracovat s vámi). Jakožto canisasistent – laik nemáte právo jakkoli manipulovat klientem, neznáte jeho osobní údaje, diagnózu nebo anamnézu nad míru nezbytně nutnou ke komunikaci. Psa k němu můžete přivést a nechat klienta, ať si jej pohladí nebo si s ním hraje. Prostředí, kde byste mohli pracovat takto samostatně je poměrně málo, ale představme si např. domov důchodců, kde je skupinka soběstačných klientů. Samostatně se také můžete věnovat osvětové přednáškové činnosti např. v běžných školách (Pomocné tlapky, 2009a).

Ve všech ostatních případech je canisasistent - dobrovolník skutečně "asistentem se psem" a spolupracuje s "osobou pečující o klienta." Touto osobou je obvykle:

- některý člen personálu zařízení (pečovatelka, zdravotní sestra, vychovatelka) u aktivit se psem AAA
- fyzioterapeut, pedagog, psycholog nebo jiný odborník v případě terapie se psem AAT nebo speciálního vzdělávání AAE
- pečovatel či člen rodiny při intervencích v domácím prostředí

V tomto složení týmu si vy hlídáte psa a osoba pečující o klienta pracuje s klientem (Pomocné tlapky, 2009a).

Canisasistent – profesionál

Do kurzů přichází také vysoké procento odborníků, kteří chtějí zařadit canisterapii do své praxe a mají vhodného psa. Jsou to sociální pracovníci, zdravotní sestry, fyzioterapeuté, speciální pedagogové a další odborníci vzdělaní v sociálních, zdravotnických nebo pedagogických oborech. Jejich výhodou je samozřejmě důkladná znalost prostředí a klienta, včetně znalosti diagnózy nebo anamnézy. Protože jako odborníci mají právo během terapie manipulovat s klientem (cvičení apod.), je na jejich profesionálním úsudku, zda mohou pracovat samostatně, či k sobě potřebují dalšího pomocníka, který by v průběhu canisterapie pracoval s klientem, zatímco oni vedou psa (Pomocné tlapky, 2009a).

Canisterapeut

Skutečných canisterapeutů je opravdu málo. Jedná se o lidi, kteří splnili všechny podmínky stupně canisasistent a mají dlouhodobou praxi. Jejich minimální vzdělání odpovídá 220 hodinám teorie a 40 hodinám praxe (Pomocné tlapky, 2009a).

3.1.5 Požadavky na psa

Zdá se, že psi, ze zvířat žijících s lidmi, mají největší schopnost porozumět lidským sociálním signálům. Psi schopnost vyvinout komplexní komunikační systém s lidmi, dělá tato zvířata zvláště vhodná pro usnadnění sociální interakce a komunikace. Psi jsou vysoce interaktivní a poskytují příležitosti pro fyzické, rekreační a společenské aktivity (Wells, 2007). Navíc pes přijme člověka takového, jaký je, a to samo o sobě zjednodušuje interakci mezi člověkem a psem (Cangelosi, 2006). Zdá se, že psi mají jedinečnou schopnost sloužit jako emocionální most v léčebných procesech a působit jako katalyzátor ve společnosti, díky jejich schopnosti s láskou reagovat na lidskou pozornost, vyvolat prosociální chování a pozitivní pocity (McNicholas et Collis, 2000).

U terapeutického psa je výcvik poslušnosti nutností, musí být dobře vychovaný a reagovat na povel psovoda. Bázlivý, agresivní, nebo nereagující pes rozhodně není vhodný pro tuto profesi (Chandler, 2001). Ne každý pes si užívá navštěvování nemocnice a účast na aktivitách v cizím prostředí s neznámými lidmi (Wells, 2007).

Jakýkoliv pes certifikovaný jako služební musí splňovat zdravotní normy spolu s fyzickými a temperamentovými požadavky. Psi musí mít pro výkon předpokládaných úkolů správnou velikost, sílu a fyzickou strukturu, to znamená, že jeden pes nemusí být vhodný pro všechny úkoly (Lucidi et al., 2005).

Pes vhodný pro canisterapii musí mít (Pomocné tlapky, 2009b):

- výborný zdravotní stav
- vhodný věk - minimálně 15 měsíců, horní věkovou hranici omezuje pouze zdravotní stav psa
- sebejisté, vyrovnané a klidné chování - k lidem i ostatním zvířatům
- dobrou poslušnost a souhru se svým psovodem
- schopnosti pro terapii - např. ochota nechat se objímat apod.
- přátelskou a vstřícnou povahu.
- může být jakékoli rasy, velikosti a pohlaví
- může, ale nemusí, mít průkaz původu (vždy ale musí mít očkovací průkaz)

Lefebvre et al. (2008) ve svém článku uvádí, že se doporučuje přezkušování psa každé 3 roky a test temperamentu by měl být složen z následujících bodů:

- reakce vůči cizím lidem
- reakce na hlasité podněty
- reakce na nové podněty
- reakce na rozzlobené hlasy
- reakce na potenciálně ohrožující gesta
- reakce na mnoho lidí v místnosti
- reakce na pohlázení intenzivním či neohrabaným způsobem
- reakce na zadržovací objekty
- reakce na jiná zvířata
- schopnost poslouchat povely psovoda

Certifikační procesy neposuzují služebního psa samostatně, protože jde o tým - složený psem a psovodem. To znamená, že pes vhodný pro AAA / AAT, nemůže jít na terapeutickou návštěvu/sezení, pokud jeho majitel/psovod je nemocný, pryč, nebo z jiného důvodu není schopen vzít psa na terapeutickou návštěvu. Psi certifikovaní spolu s partnerem jsou nutně součástí týmu a nemůžou pracovat odděleně; z toho tedy vyplývá, že pes, jehož partner nepracuje, nemůže také pracovat (Lucidi et al., 2005).

3.1.5.1 Zkušební řád psů v ČR

Zkušební řady pro testování canisterapeutických psů nejsou v ČR jednotné, ale vesměs všechny vycházejí ze stejného základu, který je inspirován mezinárodní společností Delta Society (Pes přítel člověka, 2009).

Zkušební řád organizace Pomocné tlapy o.p.s. (2009c) pro testování canisterapeutických psů je sjednocen se společností SVOPAP a schválen Úřadem kontroly ochrany zvířat (ÚKOZ) a zahrnuje tyto jednotlivé disciplíny:

1. Povaha

Majitelé psů spolu hovoří, podávají si ruce, hlasitě se baví. Psi jsou volně puštěni nebo na vodítku. Rozhodčí postupně pohladí všechny psy.

Hodnotí se: chování psa.

2. Kontakt psovoda se psem

Psovod pustí psa z vodítka, po chvíli psa přivolá, dá mu povel sednout, lehnout, položí ho na bok.

Hodnotí se: ochota psa nechat se sebou manipulovat.

3. Chůze na vodítku a reakce na cizí osobu

Psovod vede psa na vodítku. Po chvíli přistoupí asistent a odvádí psa od psovoda.

Hodnotí se: ochota psa jít s cizí osobou.

4. Reakce psa na hlazení

Pes sedí nebo leží a je česán různými hřebeny, potom je hlazen na různých částech těla. Je také hlazen neopatrně (popotáhnutí za ucho, ocas apod.) a několika osobami najednou za účelem simulace neobratnosti postižených klientů nebo dětí.

Hodnotí se: trpělivost a reakce psa.

5. Omezující hlazení

Pes dokáže, že toleruje omezování pohybu. Asistent psa pevně obejmě, přidá se i rozhodčí.

Hodnotí se: trpělivost psa.

6. Celková prohlídka psa

Provede se prohlídka jako u veterináře.

Hodnotí se: reakce psa.

7. Reakce na hluk a rušivé podněty

Psovod se psem na vodítku se přiblíží k hloučkům hlučných, gestikulujících lidí, budou se snažit projít hloučkem, někomu upadnou berle, jinému taška s plechovkami.

Hodnotí se: reakce psa na hluk a nečekané podněty.

8. Reakce na invalidní vozík a kulhající osobu s berlemi

Pes na vodítku se psovodem se mívá s osobou o berlích a pak okolo nich projede člověk na vozíku, zastaví a promluví na tým, pohladí psa.

Hodnotí se: reakce psa a ochota k mazlení.

9. Podávání jídla a pamlsku

Psovod nabídne pejskovi misku s jídlem, když pes jí, rukou mu sáhne do jídla nejdříve psovod, potom asistent. Nakonec rozhodčí nabídne psovi pamlssek, který si pes nemusí vzít.

Hodnotí se: reakce psa na odebrání jídla a opatrnost vzetí pamlsku.

10. Vzrušivost psa

Psovod psa rozdvádí aportem hračkou nebo běháním, na pokyn rozhodčího psovod psa musí uklidnit. Povel může opakovat maximálně 3x.

Hodnotí se: rychlost uklidnění.

11. Přátelskost a společenskost

Sleduje se v průběhu celé CT zkoušky.

Hodnotí se: nálada a vstřícnost psa.

12. Týmová práce

Sleduje se v průběhu celé CT zkoušky. Sleduje se sebranost týmu, chování psovoda k psovi, jak psa chválí, nebo zdali jej netrestá.

Hodnotí se: týmová práce.

Celkové hodnocení:

Ze zkoušky bude vyloučen každý pes, který projeví jakoukoliv agresivitu na lidi a jiné psy. Znamku snižuje bázlivost a neochota vykonávat povely. Pes, který u kterékoli disciplíny obdrží 0 bodů, nemůže úspěšně absolvovat CT zkoušky (Pomocné tlapky o.p.s., 2009c).

3.1.6 Vhodnost pacienta

Při rozhodování o tom, ke kterým pacientům je vhodná návštěva zvířat, by se mělo zvážit, kdo by chtěl a kdo by nechtěl zvířecí návštěvy, kdo bude a kdo nebude mít prospěch z těchto návštěv a aktuální omezující fyzické a psychické faktory. U lidí, kteří nechtějí trávit čas se zvířaty, musí být jejich rozhodnutí respektováno. Alergie na zvířata používaná v terapii je limitujícím faktorem, pro který musí být pacienti vyšetřeni. Pacienti, kteří jsou nepředvídatelní nebo násilní, by neměli mít návštěvy, protože mohou zvířatům ublížit a mohli by u zvířat vyvolat agresivní chování. Zvláštní opatrnost je potřeba věnovat některým přijímaným pacientům, kteří mají například nízkou odolnost proti infekci, otevřené rány, citlivou kůži. Tito pacienti musí být důkladně vyšetřeni a sledováni, pokud se účastní programu AAT (Barba, 1995).

Je zřejmé, že interakce se zvířaty se musí provádět u osob účastnících se terapie dobrovolně a lze u nich předpokládat alespoň neutrální či pozitivní postoj vůči zvířeti. Pozitivní účinky nelze očekávat u osob s fobií ze psů (Beetz et al., 2012b).

3.1.7 Rizika

Pokousání zvířetem, zoonózy (nemoci přenosné ze zvířat na člověka) a alergie jsou hlavní zdravotní rizika spojená se zvířaty. Vnější podněty by měly být řízeny tak, aby se minimalizovala pravděpodobnost újmy (Barba, 1995).

Prevenčí proti zoonózám je hygiena. Týmy absolvují školení o přenosu onemocnění a všichni obyvatelé zařízení i zaměstnanci by měli praktikovat pravidelné mytí rukou před návštěvou zvířat i po ní. Zvířata jsou čištěna před každou návštěvou a jejich tlapy jsou otřené po chůzi ve zdravotnickém zařízení (Buettner et al., 2011).

3.1.8 Welfare

Vztahy mezi zvířaty a lidmi se stávají morálním problémem v případě, že lidé způsobují zvířeti buď bolest, strach, zranění nebo jim nějakým způsobem zabraňují v uspokojení jejich potřeb (Fine, 2010).

Životní pohoda zvířat (welfare) se v poslední době nejčastěji hodnotí podle „5 svobod“ stanovených Britskou radou pro ochranu zvířat (British Farm Animal Welfare Council) (Webster, 2009):

- svoboda od hladu, žízně a podvýživy
- svoboda od nepohodlí
- svoboda od bolesti, zranění a nemoci
- svoboda od strachu a stresu
- svoboda projevit přirozené chování

Fine (2010) ve své knize uvádí, že psovod musí zvířeti využívanému v terapii zajistit:

- ochranu před zneužíváním, nepohodlím a fyzickým i psychickým vyčerpáním
- veterinární péči
- místo pro odpočinek

Psovod musí se psem zacházet jako s partnerem, respektovat jeho potřeby, vnímat jeho projevy a ukončit práci, pokud je prostředí pro psa stresující. Měl by být také schopný včas u svého psa rozpoznat stres. Příznakem může být změna postoje, salivace, zrychlený dech, zívání, třes, neklid, svalové napětí. Stres u psa totiž může také vést k negativnímu chování vůči klientům, jako je například agrese, zvýšená ostražitost, lekavost, skrývání se za psovoda. Psovod tvoří 50% týmu, ale má 100% zodpovědnost (Mayer-Mixner, 2002).

Psi mohou zažít stres během svého pracovního zapojení pro pomoc lidem bez ohledu na to, zda jsou společníci, terapeutičtí psi, nebo služební psi (King et al., 2011).

3.1.9 Vliv AAI na psa

Ve srovnání s výzkumem na lidské blaho spojené s výhodami AAI pouze několik studií zkoumalo fyziologicky významné účinky na terapeutická zvířata. Obecně platí, že psi zapojení do programů AAI, jsou speciálně vyškoleni zůstat stabilní za stresových podmínek a vyrovnat se s neznámými lidmi a cizími situacemi (Piva et al., 2008).

Nicméně King et al. (2011) uvádí, že ačkoliv psi pro terapii jsou vybíráni a speciálně školeni, i tak mohou být stresováni v průběhu jejich pracovní směny. Velká část výzkumů pozoruje behaviorální příznaky stresu u psů. Mezi behaviorální známky stresu u psů patří pacing, lekavá reakce, lapání po dechu, pupilární dilatace, třes, kňučení, nadměrné lízání, zívání, skrývání a snížené držení těla. Psi, kteří vykazují tyto znaky v chování a mají dlouhodobý chronický stres, můžou onemocnět. Chronický stres způsobuje onemocnění kardiovaskulární, gastrointestinální, imunní a močové soustavy.

Přirozeně snížit stres u psa se dá hrou. Hra může snížit napětí a také má mnoho dalších výhod pro psy. Terapeutičtí psi poskytují obrovský servis pro mnoho lidí v nouzi. Čím lépe pečujeme o naše psy, tím lépe pečují oni nás (King et al., 2011).

3.1.10 Organizace zabývající se terapií za pomoci psa

3.1.10.1 Neznámější organizace v ČR

Hafík, z.s. (www.canisterapie.org)

Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík, z.s., vzniklo v lednu 2001 v Třeboni. Podnětem k založení sdružení se stala především potřeba zavedení profesionálně prováděné canisterapie v České republice. Sdružení se zabývá výukou trenérů pro výcvik terapeutických psů, výcvikem canisterapeutických týmů a především praktikováním odborné canisterapie a felinoterapie.

Od roku 2008 je o.s. Hafík akreditovaným dobrovolnickým centrem v úseku dlouhodobé dobrovolnické služby. Sdružení spolupracuje s národním dobrovolnickým centrem Hestia, o.s., je členem Evropské asociace pro výkon terapie a asistence zvířat ESAAT a zároveň akreditovanou organizací v oblasti přípravy dobrovolníků (Hafík, z.s., ©2015a).

HELPPES (www.helppes.cz)

Helppes, je první organizace v ČR, která dokázala splnit podmínky nejvyšších mezinárodních standardů v poskytování služeb tohoto druhu a získala akreditaci pro plnohodnotné členství v mezinárodních organizacích, sdružujících poskytovatele těchto služeb – Assistance Dogs Europe a Assistance Dogs International. Helppes pomáhá osobám s nejrůznějšími druhy handicapů na jejich cestě k integraci, soběstačnosti a samostatnosti prostřednictvím speciálně vycvičených psů. Zabývá se také speciálním výcvikem canisterapeutických psů. Takto odborně připravení psi pak v různých léčebnách, stacionářích, seniorských domovech či zařízeních pro tělesně, smyslově nebo mentálně postižené, praktikují canisterapeutické metody, včetně polohování, a hlavně přinášejí radost a často i zlepšení psychického i zdravotního stavu klientům těchto zařízení svými pravidelnými návštěvami, nebo zde jsou umístěni i nastálo. Helppes připravuje a testuje také budoucí canisterapeutické týmy – pejsky a jejich majitele za přímé účasti duševně nemocných pacientů z Psychiatrické léčebny Bohnice. Zkoušky probíhají v reálných prostorách PLB a ve spolupráci s lékaři a terapeuty, kteří seznamují majitele psů se správným přístupem k pacientům a se správným řešením různých – mnohdy obtížných situací (HELPPES o. p. s, ©2015).

Pomocné tlapky o.p.s (www.canisterapie.cz)

Společnost Pomocné tlapky o.p.s., která je známá především výcvikem asistenčních psů pro zdravotně postižené, provozuje od roku 2001 také canisterapii. Tato společnost sdružuje více než 70 canisterapeutů po celé republice.

„Naši dobrovolní i odborní terapeuté vodí psy na "návštěvy" do domovů důchodců, dětských domovů, sanatorií a hospiců, ústavů pro tělesně nebo mentálně postižené a do jiných podobných zařízení“ (Pomocné tlapky o.p.s., ©2015d).

Podané ruce, z. s. (<http://podane-ruce-canisterapie.webnode.cz>)

Organizace Podané ruce, o.s. vznikla 12. 4. 2000 za účelem použití psů k fyzické, psychosomatické, psychické a sociální pohodě – CANISTERAPIE (CT) a aktivity se psem, podpory integrace handicapovaných lidí do společnosti a podpory využívání psů ke kompenzaci postižení lidí fyzicky, mentálně nebo sociálně handicapovaných. V souladu s Novým občanským zákoníkem je od června r. 2014 správný název organizace "Podané ruce, z. s." (Podané ruce, z. s., ©2012).

3.1.10.2 Nejznámější organizace ve světě

European Society for Animal Assisted Therapy (<http://www.esaat.org>)

ESSAT je jedinou Evropskou zastřešující asociací pro výkon terapie za asistence zvířat. Organizace byla založena v roce 2004 u příležitosti konání mezinárodního Symposia o terapii za asistence zvířat- Tiere als Therapie ve Vídni. Snahou společnosti je propagace terapie za asistence zvířat, podpora výzkumu a dalšího vývoje v oblasti terapie a především tvorba základních standardů a pravidel praktikování terapie za asistence zvířat. Jako zásadní úkol si organizace předsevzala profesionalizaci terapie a rozvoj vzdělávání osob terapii provádějících. Organizace navrhuje metodiku odborného vzdělávání osob, jež terapii provádějí, a také metodicky tuto přípravu koordinuje. Asociace je jedinou zastřešující organizací tohoto druhu v Evropě (Hafík, z.s., ©2015b).

IAHAIO - International Association of Human-Animal Interaction Organizations

(<http://www.iahaio.org>)

IAHAIO (International Association of Human-Animal Interaction Organizations) je mezinárodní organizace, která sdružuje asociace zabývající se výzkumem na poli interakcí (vztahů) mezi člověkem a zvířaty a podporující myšlenku jejich harmonického soužití a odpovědného vztahu k malým zvířatům (Galajdová, 1999).

Pet Partners (<https://petpartners.org>) – dříve Delta society

Pet Partners je organizace propagující a podporující terapie, aktivity a vzdělávání za pomoci zvířat. Skoro čtyřicet let od založení organizace dokázala věda výhody těchto aktivit. Dnes Pet Partners, největší národní a nejvíce prestižní nezisková organizace, registruje pracovníky různých druhů jako například dobrovolnický tým poskytující intervence za pomoci zvířat. Pet Partners týmy spolupracují s širokou škálou klientů zahrnující veterány s PTSD, seniory s Alzheimerovou chorobou, studenty se specifickými poruchami učení, pacienty v rekonvalescenci, lidi s mentálním postižením. Terapeutickými zvířaty nejsou jenom psi. Kočky, koně, králíci, prasata, ptáci, lamy a alpaky, morčata, a dokonce i krysy jsou způsobilé pro účast v Pet Partners programu (Pet Partners, ©2015).

3.2 Vliv psa na psychiku člověka

3.2.1 Vývoj dětí

Rodiče často kupují svým dětem zvířete, protože si myslí, že mít zvíře na hraní a starat se o něj je dobrá věc. Zvíře pomáhá dětem stát se více zodpovědnými a rozvíjí jejich charakter (Endenburg at van Lith, 2011).

Když mluvíme o "vývoji dítěte", máme na mysli kombinaci sociálně-emočního vývoje a kognitivního vývoje. Sociálně emoční vývoj zahrnuje sebeúctu a pozitivní sociální orientace dítěte, ale sociální dovednosti a smysl pro sociální a morální odpovědnost mohou také přispět k budování sebeúcty. Sebeúcta je termín používaný k odrážení celkového hodnocení osoby nebo posouzení své vlastní hodnoty (Rosenberg, 1989).

Kognitivní vývoj lze hodnotit, když se děti učí číst, psát a jsou schopny počítat. Jak se dítě vyvíjí, je také ovlivněno sociální sítí dítěte: sociální vývoj dítěte bez přátel je velmi odlišný od vývoje dítěte s mnoha přáteli. Podpora poskytovaná sociální sítí může například zvýšit sebevědomí a přispívat k duševnímu zdraví tím, že poskytuje ukládání do vyrovnávací paměti a ochrannou funkci proti psychosociálnímu stresu. Vliv na vývoj mají samozřejmě i rodiče a styl výchovy (Cohen et Wills, 1985).

Důležitým faktorem sociálního rozvoje je empatie, tedy vnímání emocionální zkušenosti jinou osobou. Empatie se zvířaty, jako je například schopnost vnímat jejich potřeby, zdá se, má přenosný účinek na empatii s lidmi a je tudíž základem pro rozvoj sociální inteligence (Kidd et Kidd, 1987). Zvířata mohou hrát významnou roli v emocionálním vývoji dětí, a to zejména v rozvoji sebevědomí, samostatnosti a empatii k ostatním. Děti, které vlastní zvíře, mají tendenci k vyšší hodnotě empatie než děti, které zvíře neovládají (Endenburg et van Lith, 2011). Děti, které vyrůstají v domácnosti se psy, vykazují větší sociální kompetence a vyvíjejí se do více sociálně kompetentních dospělých než ostatní děti. Sociální kompetencí se rozumí stav zahrnující sociální, emoční a intelektuální schopnosti a chování potřebné k úspěšnému začlenění do společnosti. Sociální kompetence je snazší pro dítě patřící do sociální sítě. Vyšší úroveň sociální podpory je spojena s pozitivními účinky na různá onemocnění a stres (Endenburg et van Lith, 2011). Pes zlepšuje sociální interakce mezi lidmi a zvyšuje nebo posiluje sociální sítě. Sociální postavení u dětí zvyšuje jejich psychickou pohodu (McNicholas et Collis, 2000).

Interakce se psem, jak už bylo napsáno výše, pozitivně ovlivňují sebevědomí dítěte. Dítě může být viděno jako "všemocné" – jeho neschopnost či neefektivnost, stejně jako požadavky, které nemůže splnit, na ničem z toho zvířeti nezáleží. Zvíře neklade žádný tlak na úspěch dítěte ani nevyvolává úzkost, což může pomoci při zvyšování dětského sebevědomí. Při budování vztahu se zvířetem dítě získá empatii a pocit kontroly, která také přispívá k dětskému sebevědomí. Kromě toho pes je závislý na dítěti stejně jako dítě na svých rodičích, což vyžaduje, aby se dítě chovalo zodpovědně a pečovalo o zvíře. Toto chování vyvolává pocit moci v dítěti a zvýší jeho vlastní hodnoty (Levinson, 1962).

V 9měsíční studii o účincích psů přítomných ve školní třídě, Bergesen (1989) zjistil, že dětská sebeúcta se výrazně zvýšila. Ve studii, kdy byli přítomni psi ve školních třídách, učitelé hlásili vyšší sociální integrace a snížení počtu agresivních dětí.

Je třeba si položit otázku, zda děti se specifickou preferencí zvířat jsou více empatické než ty s jinou preferencí nebo bez preference vůbec. Vidović et al. (1999) zjistil, že majitelé psů (tedy ti, kteří mají alespoň jednoho psa) byli více empatičtí než ti, kteří psa nevlastní (nemají žádné zvíře) a podobné výsledky byly získány i pro prosociální orientaci.

3.2.2 Psychosociální adaptace u dětí v ústavní péči

Děti a adolescenti, kteří vyžadují zásah organizace na ochranu dítěte kvůli traumatické zkušenosti (například týrání dětí) a kteří byli vystaveni určitým rizikovým faktorům pro psychopatologii (nízké sebevědomí, nízké sociální dovednosti, rizikové chování, špatná školní integrace, atd.), mají vysokou pravděpodobnost vzniku duševních problémů a vykazují špatné psychosociální přizpůsobení v dospělosti (Kendrick, 2008).

Je velmi důležité zajistit, aby tyto děti a mladiství měli adekvátní psychologickou léčbu. Z hlediska jejich vnímání sebe sama tito mladí lidé hlásí chudší osobní nastavení, charakteristický deficit při zvládnání dovedností, nízkou rodinnou a sociální podporu a také se považují za méně úspěšné a méně spokojené ve svých vztazích s ostatními, včetně jejich biologických příbuzných. Navíc mají tito mladí lidé menší důvěru ve svou schopnost řešit problémy, rozhodovat se a obecně mají nižší sebevědomí, vykazují nízkou socializaci, vysoké sociální stažení a je u nich větší pravděpodobnost, že spáchají trestné činy související s těmito nedostatky (Luke et al., 2014).

Mladí lidé v ústavní péči mají často problémy s pozorností a učením, špatné vztahy s vrstevníky a personálem, omezenou schopnost řešit konflikty a chovají se agresivně. Pokud jde o adaptivní dovednosti, výzkum naznačuje, že zaměstnanci péče a učitelé se domnívají, že mladí lidé v rezidenční péči vykazují špatné sociální a vůdčí schopnosti, které jim brání v úspěšné interakci s jejich vrstevníky a s dospělými doma, ve škole a celkově ve společnosti (Balluerka et al., 2015).

Kendrick (2008) například tvrdí, že mnoho z mladistvých zažívá psychické problémy, velká míra marginalizace a chudoby zvyšuje výskyt riskantních situací, těžkou závislost na sociálních službách, špatné studijní výsledky, nezaměstnanost, obtížnost dosáhnout stabilních vztahů doma a způsobuje brzké rodičovství. Ukázalo se také, že pozitivní vztah mezi rezidenty a pečovateli je klíčovým faktorem, který předpovídá lepší adaptaci na rezidenční nastavení mezi mládeží.

Výsledky studie, kterou prováděli Balluerka et al. (2015), ukázaly, že mladí lidé, kteří podstoupili terapii za pomoci psa, vykazovali vyšší soustředění ve škole než ti, kteří ne. Ačkoliv po terapii mladí i nadále vykazovali klinické příznaky a problémy v chování, udělali pokrok alespoň ve škole, ukázalo se, že mají větší motivaci a více se ve třídě soustředí na učení.

Tyto výsledky studií naznačují, že AAT může být užitečná pro zlepšení psychosociální adaptace mladých lidí v ústavní péči, kteří utrpěli trauma v dětství a v současnosti mají psychosociální problémy (Balluerka et al., 2015).

3.2.3 Poruchy autistického spektra

Mezi poruchy autistického spektra (PAS), známé také jako pervazivní vývojové poruchy (PVP), patří dětský autismus, Aspergerův syndrom a Rettův syndrom.

Děti s PAS mají společný deficit ve schopnosti vytvořit sociální vztahy. Schopnost vytvořit bezpečné upevnění se psem může zvýšit schopnost těchto dětí vyhledávat sociální vztahy s ostatními (Carlisle, 2012).

Cirulli et al. (2011) ve své práci uvádí, že děti s poruchami autistického spektra (PAS), které mají specifické poruchy v komunikaci a ve vztahu k ostatním lidem, mají přirozený zájem o zvířata, zejména psy.

Silva et al. (2011) provedl studii u dvanáctiletého chlapce s PAS, který byl hodnocen ve dvou případech. V prvním případě šlo o terapeutické činnosti s terapeutem za přítomnosti psa, v druhém případě šlo o terapeutické činnosti pouze s terapeutem bez psa. Při provádění činností v přítomnosti psa dítě prokázalo více pozitivního chování (usmívalo se, dlouhotrvající fyzický kontakt) a méně časté a krátce trvající negativní chování (agrese).

Pozitivní výsledky uvádí i Sams et al. (2006), který zjistil, že začlenění zvířat v pracovní terapii školního programu podpořilo řeč a sociální interakce u dětí s PAS, zejména ve srovnání s pracovní terapií za použití standardních technik.

Psi v rodinách s dětmi s poruchou autistického spektra mají následující přínosy (Burrows et Adams, 2005):

- zvyšují bezpečí a ochranu autistického dítěte a upozorňují rodiče na případná nebezpečí
- zvyšují dovednosti dítěte - mohou pomoci dítěti s regulací pohybu a chůze, pomáhají rozvíjet motorické dovednosti (např. plnění misky)
- snižují úzkost a počet záchvatů, zvyšují klid a pomáhají dětem dodržovat každodenní rutinu
- zlepšují rodinný blahobyt
- usnadňují začlenění do společnosti

Celkově vzato, studie jsou povzbudivé, protože interakce dětí postižených PAS s terapií psů byla schopna podpořit verbální a neverbální chování, směřující jak k psovi, tak i k terapeutovi. Schopnost získat přístup ke zvířatům nebo mluvit o nich může představovat silný pohon pro děti s PAS pro zvýšení sociální interakce s terapeutem (Berry et al., 2013).

I přes tyto pozitivní a povzbudivé výsledky musí být poznámka o opatrnosti. Konkrétně se uvádí, že přítomnost psa může někdy vyvolat naopak zvýšení nežádoucího stereotypního chování, jako je například mávání rukou (Martin et Farnum, 2002).

Dětský autismus

Autismus je považován za neurobiologickou poruchu zahrnující dysfunkci centrálního nervového systému se silným genetickým základem, který zahrnuje různé interagující geny. Nicméně přesná etiologie stále zůstává neznámá (American Psychiatric Association, 2013).

Poruchy v reciproční sociální interakci, deficity věkově specifické herní dovednosti a symbolického chování jsou klíčové rysy svědčící o autismu u kojenců a dětí v předškolním věku. Nástup nemoci musí být před dosažením věku 3 let (Berry et al., 2013).

Diagnóza autismu na základě Diagnostického a statistického manuálu mentálních poruch (DSM IV) a Mezinárodní klasifikace nemocí znamená postižení ve třech oblastech chování (American Psychiatric Association, 2013):

- sociální interakce
- řeč, komunikace a nápaditá hra
- omezený rozsah zájmů a aktivit

Redefer et Goodman (1989) byli průkopníky ve vědeckém přístupu zvířecích přínosů pro děti s autismem. Navrhli, že psi jsou silnými podněty, které by mohly kompenzovat multisenzorické deficity dětí s autismem (např. vizuální, hmatové, sluchové rozdíly). "Psi sezení" bylo strukturováno do tří částí. Terapeut byl pasivní jak na začátku, tak i na konci, zatímco uprostřed sezení povzbuzoval interakce mezi dětmi a psy. Výsledky ukázaly nárůst sociálního chování dětí (např. více interakce s terapeutem a psem).

Burrows et al. (2008) studoval vliv integrace služebního psa v každodenním životě dětí s autismem. Předpokládal, že toto zavedení by mohlo zlepšit kvalitu života dětí i jejich rodin. Použil kvalitativní metody (např. pozorování účastníka, videozáznamy interakcí mezi psem a rodinou a strukturované rozhovory rodičů) popisující chování celé rodiny v různých kontextech. Ve výsledcích autoři uvádějí pocit bezpečí pro rodiče, zejména v noci (pes zabrání toulání dítěte), což zlepšilo jejich kvalitu a množství spánku a jejich smysl pro nezávislost. Pes se stal středem pozornosti, zmírnil rozpaky a napětí, které pociťují rodiče a sourozenci autistického dítěte, a pomohl celou rodinu začlenit do společnosti. Integrace asistenčních psů má příznivé účinky na chování dětí, snižuje úzkost a hněv, zvyšuje klid, snižuje počty citových vzplanutí (záchvatů vzteku) a jsou lépe zvládnutelné předspánkové rutiny. Všichni rodiče uvedli, že jejich děti se zdály být šťastnější se psem.

Martin et Farnum (2002) provedli studii, ve které autistickým dětem předložili vycpaného psa, živého psa a nesouvisející hračku. Děti se nejvíce zajímaly o živého psa, vykazovaly větší soustředěnost a větší zájem o hraní. Levinson (1962) došel k závěru, že přítomnost zvířete poblíž autistického dítěte může také stimulovat tvorbu řeči. Tento výsledek je obzvláště důležitý vzhledem k tomu, že řečová porucha je jedním z nejvíce pronikavých příznaků charakterizující děti postižené autismem (Martin et Farnum, 2002). Další zajímavá hypotéza naznačuje, že interakce se zvířaty by mohly usnadnit zapojení autistických dětí do společnosti, pomocí psů by se mohly naučit jemnější chování vůči lidem. (Cirulli et al., 2011).

Psi navíc představují silný multisenzorický podnět - silné a jasné zvuky, živý vizuální dojem, zvláště vůně a inovace na dotek - můžou zacílit nízké senzory a afektivní úroveň nabuzení charakterizující pacienty s autismem a zapojit je do dyadických interakcí založených na příjemných činnostech, které mají silné smyslové, pohybové a sociální základy (Cirulli et al., 2011).

Rettův syndrom

Rettův syndrom (RS) je neurologická porucha u žen vyvolaná dominantní mutací MECP2 genu na X chromosomu (Amir et al., 2000). Zvířata, zejména psi, jsou silným motivačním faktorem pro jedince s RS. Když pes doprovázel dítě s RS na fyzioterapii, dítě spolupracovalo a bylo více ochotné zkoušet různé a daleko náročnější aktivity mimo jejich obvyklou úroveň spolupráce. V důsledku individuální motivace pohladit psa dochází ke snížení stereotypních pohybů rukou, což potvrzuje ve svém článku Lotan (2007), který popisuje příběh o dívce Claire, jejíž láska ke psům je tak silná, že ji motivovala k použití rukou, aby mohla hodit psovi míč.

3.2.4 Poruchy chování

Porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) je charakterizovaná nadměrně aktivním a hůře zvladatelným chováním. K hlavním příznakům ADHD patří hyperaktivita, impulzivita a nepozornost. Příčiny vzniku nejsou zcela známy, ale největší vliv se přisuzuje dědičnosti nebo biologickým faktorům. ADHD postihuje muže častěji než ženy. Děti a dospívající s ADHD mají větší předpoklady pro zdraví ohrožující chování, jako je kouření, pití alkoholu a zneužívání drog (Munden et Arcelus, 1999).

Porucha chování (CD) je charakterizována opakujícím se vzorem chování spojeným s agresí, ničivostí, oklamáváním a vážným porušováním pravidel (American Psychiatric Association, 2013).

Katcher et Wilkins (2000) provedli experimentální studii na posouzení vlivu využití zvířat u dětí, kterým byla diagnostikována porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) a porucha chování (CD). Do 6měsíčního programu AAT bylo zapojeno 50 dětí, které byly náhodně rozděleny do skupin. Jedna skupina absolvovala outdoorové aktivity, druhá aktivity se zvířaty. Zvířecí program zahrnoval interakce se psy zaměřené na péči o tato zvířata.

Venkovní program se zaměřil na rekreační aktivity, jako je horolezectví, kanoistika a vodní bezpečnost. Behaviorální změny byly měřeny pomocí standardizovaného učitelského reportu a zpráv od dětí. Výsledky ukázaly, že účastníci zvířecího programu prokázali zvýšenou spolupráci a zapojení v učení a snížení antisociálního a násilného chování v porovnání s druhou skupinou (Katcher et Wilkins, 2000).

3.2.5 Posttraumatická stresová porucha (PTSP)

Posttraumatická stresová porucha je závažná psychická porucha, která se může rozvinout poté, co byl člověk konfrontován s traumatickou událostí. Je charakterizována příznaky, jako jsou znepokojující neodbytné vzpomínky, vyhýbání se podnětům spojených s traumatickou událostí, emoční necitlivost a nespavost. Jedním z příznaků PTSP je také to, že pacienti se cítí oddělení od ostatních a citově otupělí. Proto pacienti s PTSP často nejsou schopni získat sociální podporu od jiných lidí (American Psychiatric Association, 2013).

Je známo, že psi mají pozitivní účinky na snížení stresu a úzkosti. Několik studií prokázalo, že psi jsou schopni uklidnit lidi v průběhu kognitivních a výkonových stresorů. Studie zkoumající vliv psů na subjektivní a fyziologické parametry stresu při náročných podmínkách mají podobné pozitivní výsledky, a proto byla terapie za pomoci psů navržena jako doplněk léčby pro pacienty s posttraumatickou stresovou poruchou (Lass-Hennemann et al., 2014).

Studie, kterou provedl Lass-Hennemann et al (2014), byla zaměřena na prošetření, zda psi mají vliv na snížení úzkosti a stresu během traumatických stresových faktorů. V této studii byly účastnice (80 zdravých studentek) náhodně rozděleny do skupin a byl jim promítán "traumatický" film, který obsahuje smyšlené scény zobrazující fyzické a sexuální násilí. U jedné skupiny účastníků byl přítomen přátelský pes během promítání filmu, jedna skupina účastníků byla doprovázena přátelským člověkem, další kontrolní skupina sledovala film s plyšovým psem a poslední skupina sledovala film o samotě. U účastníků, kteří byli doprovázeni psem během filmu, byla hlášena nižší hodnocení úzkosti a méně negativního vlivu ve srovnání se skupinou s plyšovým pejskem a skupinou o samotě. Výsledky "psí skupiny" byly však srovnatelné se skupinou, která byla doprovázena přátelským člověkem. Nebyly zjištěny žádné rozdíly ve fyziologické stresové reakci (Lass-Hennemann et al., 2014).

Odendaal (2000) uvádí, že účinky snižující stres jsou silnější, když probíhá dotykový kontakt (hlazení psa) a dále také, pokud je pacient zároveň majitelem psa.

Kromě toho existuje i několik studií u dětí, které prokázaly, že přítomnost psa snižuje endokrinní, fyziologické a subjektivní hodnocení stresu. Stresory použité v těchto studiích byly mírné přírodní stresory, jako jsou fyzická vyšetření nebo zubní vyšetření a sociálně - kognitivní laboratorní stresory, jako jsou TSST – syndrom toxického šoku (Beetz et al., 2012a).

Výsledky studií naznačují, že psi nemusí vést pouze ke snížení stresu u kognitivních a výkonových stresorů, ale také v průběhu "traumatických" stresových situací, a tím poskytují předběžnou podporu myšlence, že psi mohou sloužit jako užitečný doplněk léčby u pacientů s PTSP, jelikož snižují úzkost a stres, když jsou pacienti konfrontováni s připomínkou traumatické události (Lass-Hennemann et al., 2014).

PTSP u dospívajících

Dospívání je náročná a rozhodující fáze lidského rozvoje - základy vlastní identity, sociální kompetence, emoční nastavení a psychická odolnost. Toto období je ve věku mezi 12 až 18 lety a to je někdy rozděleno na rané dospívání (ve věku 12 až 14), střední adolescenci (ve věku 14 až 16) a pozdní pubertu (ve věku 16 až 18). Mnoho změn se vyskytuje v průběhu dospívání počínaje biologickými a konče kulturními změnami, které se týkají všech oblastí života: fyzický růst, poznávání, emoce a sociální fungování. Zrychlený rozvoj v kognitivní, sociální, emocionální a fyzické sféře přináší různá množství stresu do života dospívajících (Hamama et al., 2011).

Časté zdroje stresu vycházejí ze starostí o sebe sama, které jsou často vázány na vyrovnávání se s očekáváním přátel, rodiny a skupiny vrstevníků. Dospívající chlapci a dívky zažívají a zvládají stres rozdílně. Dívky mají tendenci hlásit častější a intenzivnější stresující události a zažívají vyšší úroveň stresu po delší dobu než chlapci (de Anda, 1997). Dívky mají navíc větší obavy o mezilidské vztahy, školní nároky, rodinné vztahy, osobnostní a sociální přizpůsobení a mohou mít větší mezilidské problémy než chlapci. Chlapci naopak hlásí více školních problémů a vykazují problémy v chování (Hamama et al., 2011). Reakce adolescentů na traumatické události se liší v závislosti na typu a závažnosti událostí, které zažili, stejně jako osobní charakteristice dospívajících a dostupných podpůrných systémů. Někdy se u adolescentů, kteří zažili traumatické události (ať už sociální, environmentální, familiární, nebo osobní), rozvíjí neschopnost pokračovat v normálním životě a objevuje se široká škála příznaků a poruch (Ronen, 2003).

V roce 1996 Rick Yount, sociální pracovník, který se specializuje na práci s dětmi v systému pěstounské péče, byl soudem určen pro přepravu jedenáctiletého chlapce od své biologické matky do nouzového dětského domova. Yount vzal s sebou své štěně zlatého retrievera Gabea a zjistil, že toto štěně má schopnost uklidnit dítě, a to i během nejvíce traumatických časů. Gabe byl poté certifikovaný na terapeutického psa a doprovázel Younta do práce každý den (Yount et al., 2012).

3.2.6 Deprese a maniodepresivní psychóza

Deprese je nejčastější ze všech psychiatrických poruch a patří k hlavním příčinám zdravotních obtíží ve světě. Úzkost a depresivní poruchy výrazně zhoršují fungování v řadě oblastí, včetně pracovního a sociálního fungování a zdraví. U lidí jsou negativní afektivní stavy, jako je deprese, spojeny s předčasnou úmrtností a zvyšujícími se riziky vzniku ischemické choroby srdeční, diabetu 2. typu a zdravotního postižení. Naproti tomu pozitivní afektivní stavy, jako jsou ty, které vyplývají z blízkých sociálních vztahů, jsou ochranné (Berget et Grepperud, 2011).

Maničtí pacienti jsou notoricky známí tím, že skrývají své příznaky před druhými, aby byl zachován jejich euforický stav. Často není kolem nikdo, kdo by si všimnul příznaků, protože tito lidé žijí sami a kontaktují svého lékaře pouze tehdy, když jsou v depresi. Proto v mnoha případech člověk zjistí, že potřebuje léčbu nebo je nucen ji přijmout až tehdy, když došlo k nějakým politováníhodným psychologickým následkům. U manických pacientů pes může vycítit změnu v náladě, to že jsou nesví a upozornit je na nástup manické epizody například strkáním do nich (Smith et al., 2003)

Hoffmann et al. (2009) ve své studii došel k závěru, že 30minutová interakce se psem významně snižuje stav úzkosti u pacientů s depresí. Tento výsledek je v souladu s jednou předchozí studií s hospitalizovanými pacienty v psychiatrickém zařízení, kterou provedl Barker et Dawson v roce 1998. Příznivé vlivy psa popisuje i Zissleman et al. (1996), který ve své studii zjistil, že AAT snižuje podrážděné chování u pacientů s duševní nemocí. V další studii, kterou provedl Barker et al. (2003), došlo u depresivních pacientů čekajících na elektrokonvulzivní (elektrošokovou) terapii k významnému snížení strachu (o 37% oproti výchozímu stavu) poté, co strávili 15 minut se psem a jeho majitelem. Kromě toho bylo pozorováno i snížení úzkosti.

3.2.7 Schizofrenie

Andreasen et Olsen (1982) dělí schizofrenní syndrom na tři podtypy: pozitivní, negativní a smíšenou schizofrenii. Pozitivní schizofrenii charakterizují prominentní bludy, halucinace, formální poruchy myšlení a trvalé bizarní chování. Negativní schizofrenii charakterizuje afektivní zploštění (nedostatek nebo pokles emocionální reakce), alogie (absence či úbytek řečového projevu), avolice (absence či úbytek motivace), anhedonie (neschopnost potěšení) a zhoršená pozornost.

Úzkost je klíčovým rysem schizofrenie. Úzkostné poruchy mohou nastat v kterékoliv fázi nemoci. Příznaky může vyvolat například reakce na nepříjemné psychotické zkušenosti, reakce na nežádoucí životní události, neuroleptiky indukovaná úzkost, látka, intoxikace nebo odnětí. Přítomnost úzkosti u pacientů se schizofrenií byla spojena s vyšším rizikem sebevražd, horším společenským fungováním a zvýšeným rizikem recidivy a zhoršením psychotických příznaků. Zvýšená úzkost u pacientů se schizofrenií zhoršuje subjektivní kvalitu života, může vyvolat nedůvěru a zvyšuje délku ústavního pobytu (Priebe et al., 2000).

Villalta-Gil et al. (2009) provedl studii u dospělých pacientů s chronickou schizofrenií. Do studie zařadil pouze pacienty, kteří byli ubytováni v zařízeních dlouhodobé péče. Tito pacienti nemohou žít v komunitě, vzhledem k jejich sociálním a klinickým charakteristikám. Studie se skládala z 25 sezení, které probíhaly dvakrát týdně a trvaly 45 minut. Terapie byla prováděna s dvouletou certifikovanou fenou labradorského retrievera, doprovázenou psododem a pod vedením psychologa. Terapie za pomoci psa v této studii byla spojena se zlepšením sociálního kontaktu, symptomů nemoci a kvality života v souvislosti se sociálními vztahy. Avšak ve srovnání s kontrolní skupinou bez psa nebyly rozdíly statisticky významné.

V jiné studii však AAT vedla u hospitalizovaných psychiatrických pacientů k významnému zvýšení interakce s jinými pacienty v průběhu 4 týdnů ve srovnání s rehabilitací bez psa. To zahrnovalo úsměvy, družnost, vstřícnost vůči druhým, aktivaci a schopnost reagovat (Marr et al., 2000). A také Nathans-Barel et al. (2005) zjistil pozitivní účinky AAT ve srovnání se skupinou bez psa. Ve svém 10týdenním AAT programu pro pacienty s chronickou schizofrenií došel k závěru, že AAT zlepšuje náladu pacientů.

Kovács et al. (2006) uvádí, že AAT může zlepšit některé aspekty neverbální komunikace u těžce postižených dospělých pacientů s chronickou schizofrenií. Částečné zlepšení v oblastech neverbální komunikace bylo zaznamenáno konkrétně u anatomie pohybů, gest, dynamiky a regulačních gest. Tato zjištění, která ukázala zvýšení hladiny nezávislých

životních dovedností po devíti měsících AAT, silně naznačuje, že zvířata mohou být začleněna do léčby postižených s vážnou duševní chorobou. Kromě toho může terapie za pomoci psa zvýšit komfort pacientů, motivaci k léčbě a pozitivní zkušenosti s redukcí úzkosti (Barker et Dawson, 1998).

Levinson (1962) se také zabýval terapeutickým přínosem psa pro pacienty se schizofrenií a uvádí, že péče a vztah mezi člověkem a psem pomohl udržet pacienta v realitě.

3.2.8 Afázie

Afázie je poruchou řečové komunikace, k jejímuž vzniku dochází zpravidla náhle na podkladě ložiskového poškození mozku. U osob s afázií může docházet k úzkosti, depresi, frustraci, panice a dalším poruchám nálad. Při pokusu o zlepšení řečové funkce, však může ve skutečnosti dojít ke zhoršení těchto poruch nálad. Náhlá a těžká neschopnost komunikace, může způsobit to, že osoba se nechce účastnit terapie a také může způsobit odstoupení od rodiny a přátel (Macauley, 2006).

Ačkoliv není přesně jasné, jak moc psi vnímají jazykové schopnosti člověka, jsou schopni pochopit nějakou mezilidskou komunikaci. Bez ohledu na to, zda mají psi výcvik pomocí ručních povelů či slovních povelů nebo kombinací obojího, jsou schopni se naučit řadu příkazů při odborné přípravě. Ještě důležitější je, že lidé, kteří jsou izolovaní, osamělí nebo institucionalizovaní často najdou útěchu právě s přátelskými psy a zobrazují je jako empatické posluchače (LaFrance et al., 2007).

Nicméně aplikace AAT se soustředí na cíle jako je touha komunikovat, zlepšení nálady, snížení osamělosti a zábavnější léčba. Mnoho vědců zjistilo, že zvířata projevují bezpodmínečné přijetí prostřednictvím vrtění ocasu, mimiky, vrnění a štěkání, bez ohledu na jazykové obtíže dané osoby. To pomáhá pacientovi budovat důvěru (Barba, 1995).

Studie ukazují, že psi mohou, stejně jako v jiných oblastech mimo oblasti poruch komunikace, sloužit jako katalyzátor pro lidskou komunikaci. Účastník, plachý, tichý, spíše obecně nezhájí konverzaci s cizími lidmi. V přítomnosti terapeutického psa se stal však více společenský; ochotně představil zvíře zvědavým cizím lidem, kteří se k němu přiblížili za účelem pohladit psa nebo klást otázky týkající se chovu nebo osobnosti psa. Pacient byl méně pasivní ve svém přístupu ke komunikaci (LaFrance et al., 2007).

Bardill et Hutchinson (1997) zkoumali vliv psa ve své studii s třiceti dospívajícími dobrovolníky, kteří byli hospitalizováni v uzavřeném psychiatrickém zařízení. Ze zápisů těchto teenagerů vědci zjistili, že pes sloužil jako ozvučná deska pro hospitalizovanou mládež. Tito mladí lidé uvedli ze své zkušenosti, že je pro ně nebezpečné mluvit s ostatními, zejména dospělými. Komunikace přináší riziko kritiky, odmítání, hodnocení, trestu, nepozornosti, úsudku a nevyžádané rady. Naproti tomu pes (Graham), dvouletý kokršpaněl, pozorně naslouchal, což je empatickou neverbální zpětnou vazbou. Jeden pacient napsal: "Někdy je možné si s ním promluvit, když nemůžete mluvit s nikým jiným. Nesoudí vás. Nemůže říct, ty jsi hloupý." Jiný pacient poznamenal: "Když mám problémy s lidmi, jdu si sednout za Grahamem. Je to takový dobrý posluchač."

V podobné studii, kterou provedli Corson et Corson (1980) u pacienta, který odmítl mluvit, vedl psí co-terapeut ke zvýšení počtu slov v komunikaci. Tento manželský tým výzkumníků se stal brzy průkopníky psů jako solidárních posluchačů pro problémové jedince, kteří se rozhodli odstoupit od mezilidských kontaktů.

McCarthy (2011) prováděl studii z pohledu jazykové a řečové patologie, kde zkoumal dopad terapeutického psa na komunikační dovednosti u dvou žen. První žena měla příznaky afázie po mrtvici a druhé byla diagnostikovaná roztroušená skleróza. Studie se skládala s individuálních a skupinových sezení řečové a jazykové terapie. K terapii v této studii byl použit hnědý labradorský retriever Moose, který byl plně certifikovaný společností Delta Society. Moose je vysoce vyškolený pes, který reaguje na neverbální signály ze strany jeho majitele a trenéra Mary Dell Harringtona, zkušeného psovoda provádějícího AAT. Pomocí řeči těla poskytuje Moose pocit komfortu a přijetí, všem, kteří s ním přicházejí do styku v průběhu studie. K úspěchu podporuje klienty pohybem hlavy, očním kontaktem, vrtěním ocasu a olizuje je. U první ženy zasedání řešilo čtyři hlavní úkoly: Klientka byla požádána, aby pozdravila psa a dále popsala v deseti větách, co se psem dělá. Po dvou minutách volného hraní se psem byla požádána, aby popsala deseti větami obrázky a činnosti psa z každodenního života. V poslední části měla za úkol popsat části těla psa. U druhé ženy se zasedání dělilo na čtyři 8minutové bloky. První blok byl určen k otevření ústní dutiny a ke snížení hypernazality. Klientka měla opakovat věty jako je například "Pes má na sobě obojek,". Bezprostřední odměnou byla možnost pohlídat si psa. Druhý blok se skládal s příkazů pro psa a ve třetím bloku měla klientka zazpívat píseň pro psa. V poslední části klientka mohla volně vyprávět psovi své zážitky. Výsledky této studie ukazují, že využití psů v řečové terapii pomáhá zlepšit výkon klienta při úkolech a přítomnost psa zvyšuje aktivní zapojení klientů v logopedii, vytrvalost a pocit komfortu v rámci zasedání (McCarthy, 2011).

3.2.9 Dlouhodobá péče pro seniory

Stárnutí je charakterizováno progresivní ztrátou schopnosti vyrovnat se s vnějšími výzvami, což může vést k uspíšení s věkem spojené patologie. Protože průměrná délka života výrazně ve 20. století vzrostla, rozvoj specifických programů na podporu zdravého životního stylu ve stáří se stává stále důležitější a tak to zůstane i v příštích desetiletích. U starších pacientů může mít institucionalizace vážné následky na blaho jednotlivce kvůli stresu a osamělosti způsobené oddělením z domácího prostředí a v důsledku toho může dojít k poklesu fyzického a emocionálního zdraví. Deprese a apatie jsou u těchto pacientů téměř všudypřítomné symptomy. Proto je důležitým úkolem navrhnout efektivní zásahy, které mohou u seniorů snížit stres a apatii (Berry et al., 2012).

Intervence za pomoci zvířat (AAI) jsou jednou z metod navržených ke zlepšení života geriatrických pacientů. Návštěvní psi začínají být uznáváni jako inovativní nástroj ke zlepšení psychologických podmínek institucionalizovaných geriatrických pacientů, díky jejich schopnosti zlepšit komunikaci a snížit osamělost a příznaky spojené s depresí (Berry et al., 2012).

Mnoho obyvatel v těchto institucích v minulosti mělo svoje vlastní mazlíčky a kontakt se zvířetem by jim mohl přinést zpět mnoho krásných vzpomínek. Kromě toho kontakt se zvířetem také poskytuje příležitost pro sociální interakce a jednání s dalšími obyvateli (Le Roux et Kemp, 2009). Sociální stimulace je cenným aspektem terapeutických aktivit v zařízení dlouhodobé péče, jejichž cílem je snížit sociální izolaci, zachovat nebo stimulovat duševní schopnosti a zvýšit povědomí o vnějším prostředí (Bernstein et al., 2000).

Onemocnění, odloučení od rodiny, strach, samota a dokonce i deprese, všechno to může být sníženo u těch, kteří dostávají léčbu v podobě psí návštěvy. Tato psí návštěva jim poskytuje vítanou změnu od rutiny a mají se na co těšit. Obyvatelé jsou často aktivnější během návštěvy i po návštěvě. Jen hlazení a mazlení psa vyžaduje použití rukou a paží, stejně jako pohyby natahování a otáčení. Zvířata jsou hlavním tématem pro konverzaci a společným zájmem (Cangelosi, 2006).

Wiggett, autor malé jihoafrické studie o vlivu terapie za pomoci zvířat v zařízení dlouhodobé péče, kterou provedl v roce 2003, hlásí významné pozitivní změny u léčebné skupiny po čtyřech týdnech návštěv s vodícím psem (Le roux, 2009). Naproti tomu Motomura et al. (2007) nezjistil žádné významné rozdíly v depresi, apatii a podrážděnosti před a po zásahu AAT u pacientů v pečovatelském domě. Každý však používá jinou metodiku.

Motomura et al. (2007) vzal dva psy na návštěvu ve čtyřech po sobě následujících dnech, oproti tomu u předchozí citované studie jeden pes navštěvoval klienty jednou týdně po dobu čtyř po sobě následujících týdnů.

Kromě osobních výhod umožňuje přítomnost domácích zvířat lidem také komunikovat a socializovat se, dotýkání se zvířat zvyšuje sociální chování obyvatel v oblasti dlouhodobé péče (Bernstein et al., 2000).

I když tato terapie není pro každého, někteří reagují negativně na zvířata nebo jsou alergičtí, terapie za pomoci psa nabízí významné možnosti pro poskytování komplexní péče, která ovlivňuje nejen klienty, ale i rodinné příslušníky a zaměstnance a samotná domácí zvířata (Cangelosi, 2006).

3.2.10 Alzheimerova choroba

Starší osoby jsou často zatíženy vysokou komorbiditou a farmakologickou léčbou a je u nich pravděpodobnější výskyt závažného zdravotního onemocnění, což může vést k horší kvalitě života. Chování související s demencí se nazývá různými způsoby (problémové chování; neklid; rušivé chování; nevhodné chování; behaviorální problémy). Definovat zřetelně rozrušené nebo sociální chování je náročné a existuje mnoho způsobů, jak u jednotlivců posoudit přítomnost a frekvence chování (Mosello et al., 2011).

V současné době je Alzheimerova choroba oblast velkého zájmu, protože nemoc nyní ovlivňuje 1 z 10 lidí ve věku 65 let a téměř polovinu všech lidí ve věku 85 let a starší (Edwards et Beck, 2002).

Behaviorální a psychologické symptomy demence (BPSD) mají u Alzheimerovy choroby bodovou prevalenci 50 - 75%. Tyto příznaky často zvyšují trápení pacientů, pečovatelskou zátěž, riziko hospitalizace a institucionalizace a náklady na péči. Psycho - farmakologické terapie zaměřené na redukci těchto symptomů mají omezenou účinnost a jejich použití je spojeno se zvýšeným rizikem nežádoucích událostí a mortality (Ballard et al., 2009). Některé z nefarmakologických přístupů k demenci jsou založeny na předpokladu, že i přes kognitivní deficit je emocionální obsah zkušeností ušetřen. Proto je psychosociální stimulace založená na relační činnosti, která je důležitá pro pacienta, jako je například interakce s domácími zvířaty, kde lze očekávat, že povede k úpravě emocionálního stavu, a to i u těžké demence (Mosello et al., 2011).

Cíle AAT u pacientů s demencí (Buettner et al., 2011):

- zlepšení komunikace
- zvýšení sociálního chování v malých skupinách
- zvýšení zaměření a pozornosti na úkol
- snížení příznaků deprese

U starších jedinců, kteří přijímají pomoc v centru dlouhodobé péče, interakce se zvířaty zvyšují verbální interakci a socializaci a zmírňují pocit osamělosti (Buettner et al., 2011). V další studii, kterou provedl Majic et al. (2013), se ukázalo, že terapie za pomoci zvířat je slibnou možností léčby snižující neklid nebo agresi a deprese u pacientů s demencí.

Kromě toho může tento přístup oddálit průběh neuropsychiatrických symptomů. Hlazení psa nebo jiná aktivita se zvířetem zvyšuje "šťastné hormony", jako je oxytocin, serotonin, fenylethylamin, dopamin, endorfíny, prolaktin a související neuropeptidy, které vytvářejí pocit pohody a klidu. Stejně tak se sníží stresový hormon kortizol. Četné kazuistiky popsaly jednotlivce v katatonickém nereagujícím stavu (např. mrtvice), kteří nějakým způsobem byli v kontaktu se psem, že se usmívají a jejich gesta byla evidentní (Creagan et al., 2015).

Podobnou studii u jedinců v centru dlouhodobé péče provedl i Mosello et al. (2011). Tato studie podporuje hypotézu, že interakce mezi lidmi a psy může podstatně změnit emocionální stav starších pacientů s demencí, snižuje úzkost a smutek a zvyšuje pozitivní emoce, jako jsou potěšení a obecně bdělost. To je v souladu s dalšími studiemi, které pozorovaly nárůst sociálního chování, včetně úsměvů, pohledů, doteků, verbalizace. Barak et al. (2001) uvádí, že terapie za pomoci psa se ukázala být úspěšným nástrojem pro posílení socializace, běžných denních aktivit a obecného blahobytu.

Nicméně klinická hodnocení nálady nepotvrdila významné snížení depresivních symptomů po zásahu AAA (Mosello et al., 2011). Tento výsledek je v souladu s údaji vykazovanými ve studii Motomura et al. (2007), která také nepotvrdila významný vliv na náladu u pacientů s demencí v pečovatelském domě. Je možné tedy spekulovat, že vliv AAA na emoční stav není samostatně dostačující k produkování klinicky relevantního zlepšení nálady, který lze detekovat na stupnici. Nicméně nedá se vyloučit možný adjuvantní účinek tohoto přístupu pro léčbu deprese u demence.

Studie prováděné v posledních letech naznačují, že tyto zásahy mohou být prospěšné jak u pacientů postižených demencí, tak i pro jejich pečovatele (Mosello et al., 2011).

3.2.11 Nápravná zařízení

Emoční kompetence jsou přední faktory vlivu týkajícího se lidského rozvoje a mezilidské interakce. Zobecňování procesu interakce mezi člověkem a zvířetem na interakci mezi lidmi se zdá uskutečnitelné bez dalšího zásahu. Dá se předpokládat, že posílení strategie emoční regulace povede k emocionálně kompetentnímu chování a souběžně k pozitivním výsledkům v osobním životě (Stetina et al., 2009).

Psi nemají žádné předsudky; reagují autenticky a komunikují především prostřednictvím řeči těla. To z nich dělá výborné učitele pro vězně, kteří mají citové deficity, zejména pokud jde o empatii. Výsledky terapie za pomoci zvířat v nápravných zařízeních jsou stále ještě relativně novou oblastí výzkumu. Existuje několik empirických studií a jen malý počet programů, které provádějí vědecké vyhodnocení dat. (Turner et al., 2011).

AAT přispívá k podpoře zdraví a pomáhá vězňům v rozvíjení základních životních dovedností. Dále bylo prokázáno, že programy AAT zlepšují sociální dovednosti, rozvoj empatie a snižují agresivní chování mezi pachateli. Kromě toho tyto programy, zdá se, zvyšují i sebevědomí a snižují depresi (Britton et Button, 2006).

Hanselman (2001) představil kognitivně - behaviorální přístup v práci se skupinou adolescentů. Terapie za pomoci zvířat byla použita jako doplněk k léčbě zvládnání hněvu. Výsledky získané prostřednictvím pozorování a měřiče nálady ukazují, že AAT snižují obavy a jsou důležitým doplňkem ke zvládnání hněvu při práci s dětmi a dospívajícími.

3.2.12 Rakovina

Lidé žijící s rakovinou se musí vyrovnat s nemocí, častou hospitalizací, agresivní léčbou a s četnými vedlejšími účinky léčby. V kombinaci mohou tyto stresory vést k nepříznivým biopsychosociálním účinkům (Enskär et al., 1997)

Program AAT s názvem "Kouzelný sen" byl zaveden pro děti hospitalizované na dětské onkologii za účelem podpořit jejich blaho v průběhu hospitalizace a usnadňovat jejich přizpůsobování se léčebnému procesu. Této studii se účastnilo celkem 16 rodičů dětí a 12 zdravotních sester. Data byla sbírána prostřednictvím dvou dotazníků vyplňovaných samostatně respondenty, jeden dotazník byl určený pro rodiče a druhý dotazník pro zdravotní sestry. Hodnocení kvality programu zahrnuje otázky týkající se uživatelských profilů, terapie zvířat, organizační struktury a výsledků klienta. Dle výsledků se zdá, že pes svou přítomností dává pacientovi pocit klidu, pohody a bezpečí při hospitalizaci, přispívá ke zmírnění psychologické úzkosti u dětí i u rodičů a usnadňuje přizpůsobení se léčebnému procesu. (Gagnon et al., 2004).

Návštěva psa v nemocnici má pozitivní vliv na pacienty, což dokazují následující ohlasy lidí (Creagan et al., 2015):

- „My na pár minut zapomněli, že jsme v nemocnici.“
- „Měl jsem deprese, bolesti a moje mysl se pohybovala od jednoho neřešitelného problému k druhému. Když pečující canisterapeutický tým přijel, já cítil takový klid, vypustil jsem bolesti a problémy. “
- „Najednou jsem se v nemocnici cítil jako doma. Při těchto návštěvách se cítím klidný, šťastný a uvolněný. “
- „Tato návštěva byla pro mého syna nesmírně důležitá. Uklidnila ho, uvolnila a pomohla mu uvědomit si, že zase bude brzy doma. Zapomněl na své bolesti a stal se více komunikativní.“

Další studii prováděl Larson et al. (2010). Do této studie bylo zapojených 309 pacientů s pokročilým nádorovým onemocněním, kteří byli léčeni ambulantní chemoterapií. Přibližně 60% podstupovalo paliativní léčbu a přibližně polovina pacientů vlastnila zvíře. Většina uvedla, že jejich domácí mazlíčci pro ně byli neuvěřitelnou podporou během jejich rakoviny. V této studii pacienti s domácími mazlíčky vykazovali méně stresu a pouze 6% mělo nějaké obavy z infekce.

3.2.13 Ischemická choroba srdeční

Více než 7 miliónů lidí na celém světě zemře každý rok na ischemickou chorobu srdeční. Vzhledem k tomu, že ischemická choroba srdeční je onemocnění související se stresem, výzkumníci navrhli přítomnost zvířete jako ochranou terapii vzhledem k jeho účinkům na psychologické rizikové faktory (Patronek et Glickman, 1993).

V roce 1980 skupina lékařských výzkumníků provedla studii u pacientů s ischemickou chorobou srdeční. Lidé, kteří vlastnili domácího mazlíčka, měli nižší úmrtnost, než ti, kteří zvířátko neměli. Tím, že pes snižuje stres a zlepšuje psychiku, je více pravděpodobné, že jeho majitel přežije. Studie těchto autorů byla jednou z prvních, která vstúpila veřejnosti, že domácí zvířata mohou mít, a také mají velký vliv na lidské zdraví, a to i na něco tak vážného, jako je srdeční onemocnění (Friedmann et al., 1995).

4. Závěr

Cílem této práce bylo prostudovat vědecké články a sepsat co nejucelenější literární rešerši na téma pes a jeho vliv na psychiku člověka.

Citované studie v této práci popisují, že přítomnost psa usnadňuje budování důvěry mezi terapeutem a klientem. Zvíře odlehčuje určité napětí a úzkost při terapii. Mluvit ke psovi je jednodušší než mluvit přímo s terapeutem. Pes snižuje strach, dokáže zlepšit náladu a motivuje pacienty ke spolupráci. Kromě toho poskytuje příležitost pro sociální interakce, je tématem pro konverzi a společným zájmem klientů.

Byl prokázán pozitivní vliv psa na snížení stresu, úzkosti, deprese, osamělosti a agrese. Pes hraje významnou roli v rozvoji sebevědomí, samostatnosti a empatie k ostatním. Dovede stimulovat tvorbu řeči i verbální a neverbální chování, zlepšuje učení a soustředěnost dítěte.

Po prostudování literatury jsem došla k závěru, že pes má prokazatelně pozitivní vliv na psychiku člověka. Myslím si, že intervence za asistence psa by měly být nedílnou součástí ucelené rehabilitace. Ale samozřejmě jen u pacientů, kteří netrpí alergií ani fobií a mají pozitivní vztah ke zvířatům.

5. Seznam literatury

American Psychiatric Association. 2013. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5®). American Psychiatric Publishing.

Amir, R. E., Van den Veyver, I. B., Schultz, R., Malicki, D. M., Tran, C. Q., Dahle, E. J., Philippi, A., Timar, L., Percy, A. K., Motil, K. J., Lichtarge, O., Smith, E. O., Glaze, D. G., Zoghbi, H. Y. 2000. Influence of mutation type and X chromosome inactivation on Rett syndrome phenotypes. *Ann Neurol.* 47. 670 – 679.

Andreasen, N. C., Olsen, S. 1982. Negative v positive schizophrenia: definition and validation. *Archives of General Psychiatry.* 39 (7). 789 – 794.

Ballard, C. G., Gauthier, S., Cummings, J. L., Brodaty, H., Grossberg, G. T., Robert, P., Lyketsos, C. G. 2009. Management of agitation and aggression associated with Alzheimer disease. *Nature Reviews Neurology.* 5 (5). 245 - 255.

Balluerka, N., Muela, A., Amiano, N., Caldentey, M. A. 2015. Promoting psychosocial adaptation of youths in residential care through animal-assisted psychotherapy. *Child abuse & neglect.* 50. 193 - 205.

Barak, Y., Savorai, O., Mavashev, S., Beni, A. 2001. Animal-assisted therapy for elderly schizophrenic patients: A one-year controlled trial. *American Journal of Geriatric Psychiatry.* 9. 439 - 442.

Barba, B. E. 1995. The positive influence of animals: Animal assisted therapy in acute care. *Clinical Nurse Specialist.* 9 (4). 91 – 95.

Bardill, N., Hutchinson, S. 1997. Animal-Assisted Therapy With Hospitalized Adolescents. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing.* 10 (1). 17 - 24.

Barker, S. B., Dawson, K. S. 1998. The effects of animal-assisted therapy on anxiety ratings of hospitalized psychiatric patients. *Psychiatric Services.* 49 (6). 797 - 801.

- Barker, S. B., Pandurangi, A. K., Best, A. M. 2003. Effects of animal-assisted therapy on patients' anxiety, fear, and depression before ECT. *The journal of ECT*. 19 (1). 38 - 44.
- Beetz, A., Julius, H., Turner, D., Kotrschal, K. 2012a. Effects of social support by a dog on stress modulation in male children with insecure attachment. *Frontiers in psychology*. 3. 352.
- Beetz, A., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H., Kotrschal, K. 2012b. Psychosocial and Psychophysiological Effects of Human-Animal Interactions: The Possible Role of Oxytocin. *Frontiers in Psychology*. 3. 234
- Bergesen, F. J. 1989. The effects of pet facilitated therapy on the self-esteem and socialization of primary school children. Presented at the 5th International Conference on the Relationship between Humans and Animals. Monaco.
- Berget, B., Grepperud, S. 2011. Animal-assisted interventions for psychiatric patients: beliefs in treatment effects among practitioners. *European journal of integrative medicine*. 3 (2). e91 - e96.
- Berry, A., Borgi, M., Francia, N., Alleva, E., & Cirulli, F. 2013. Use of assistance and therapy dogs for children with autism spectrum disorders: A critical review of the current evidence. *The journal of alternative and complementary medicine*. 19 (2). 73 - 80.
- Berry, A., Borgi, M., Terranova, L., Chiarotti, F., Alleva, E., Cirulli, F. 2012. Developing effective animal-assisted intervention programs involving visiting dogs for institutionalized geriatric patients: a pilot study. *Psychogeriatrics*. 12 (3). 143 - 150.
- Bernstein, P. L., Friedman, E., Malaspina, A. 2000. Animal-assisted therapy enhances resident social interaction and initiation in long-term care facilities. *Anthrozoos*. 13. 213 – 224.
- Britton, D. M., Button, A. 2006. Prison pups: Assessing the effects of dog training programs in correctional facilities. *Journal of Family Social Work*. 9 (4). 79 - 95.

- Burrows, K. E., Adams, C. L. 2005. Service Dogs for Children with Autism Spectrum Disorder: Benefits, Challenges and Welfare Implications. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. 11. 42 - 62.
- Burrows, K. E., Adams, C. L., Spiers, J. 2008. Sentinels of safety: Service dogs ensure safety and enhance freedom and well-being for families with autistic children. *Qualitative Health Research*. 18 (12). 1642 - 1649.
- Buettner, L. L., Fitzsimmons, S., Barba, B. 2011. Animal-assisted therapy for clients with dementia. *Journal of Gerontological Nursing*. 37 (5). 10 - 14.
- Cangelosi P. R. 2006. The healing power of dogs: cocoa's story. *Journal of psychosocial nursing and mental health services*. 44. 17 – 20.
- Carlisle, G. K. 2012. Pet dog ownership in families of children with autism: Children's social skills and attachment to their dogs. University of Missouri, Columbia, MO.
- Cirulli, F., Borgi, M., Berry, A., Francia, N., Alleva, E. 2011. Animal-assisted interventions as innovative tools for mental health. *Annali dell'Istituto superiore di sanità*. 47 (4). 341 - 348.
- Cohen, S., Wills, T. A. 1985. Stress, social support and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*. 98. 310 – 357.
- Corson, S., Corson, E. 1980. Pet animals as nonverbal communication mediators in psychotherapy in institutional settings. *Ethology and Nonverbal Communication in Mental Health*. 83 – 110.
- Creagan, E. T., Bauer, B. A., Thomley, B. S., Borg, J. M. 2015. Animal-assisted therapy at Mayo Clinic: The time is now. *Complementary therapies in clinical practice*. 21 (2). 101-104.
- De Anda, D., Bradley, M., Collada, C., Dunn, L., Kubota, J., Hollister, V., Wadsworth, T. 1997. A study of stress, stressors, and coping strategies among middle school adolescents. *Children & Schools*. 19 (2). 87 - 98.

- Edwards, N. E., Beck, A. M. 2002. Animal-assisted therapy and nutrition in Alzheimer's disease. *Western Journal of Nursing Research*. 24 (6). 697 - 712.
- Endenburg, N., van Lith, H. A. 2011. The influence of animals on the development of children. *The Veterinary Journal*. 190 (2). 208 - 214.
- Enskär, K., Carlsson, M., Hamrin, E., Kreuger, A. 1997. Life situation and problems as reported by children with cancer and their parents. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*. 14 (1). 18 – 26.
- Fine, A. H. (ed.). 2010. *Handbook on animal-assisted therapy: theoretical foundations and guidelines for practice*. 3rd ed. Amsterdam: Academic Press/Elsevier. ISBN 9780123814531.
- Friedmann, E. 1995. The role of pets in enhancing human well-being: physiological effects. I. Robinson (Ed.), *The Waltham Book of Human-animal Interaction: Benefits and Responsibilities of Pet Wwnership*. Pergamon Press. Oxford, UK. 33 – 53.
- Gagnon, J., Bouchard, F., Landry, M., Belles-Isles, M., Fortier, M., Fillion, L. 2004. Implementing a hospital-based animal therapy program for children with cancer: a descriptive study. *Canadian Oncology Nursing Journal/Revue canadienne de soins infirmiers en oncologie*. 14 (4). 217 - 222.
- Galajdová, L. 1999. *Pes lékařem lidské duše aneb Canisterapie*. Grada Publishing. Praha. 160 s. ISBN: 8071697893.
- Gammonley, J. 1997. *Animal-assisted therapy: therapeutic interventions*. Renton, WA: Delta Society. ISBN 1889785032.
- Grandgeorge, M., Hausberger, M. 2011. Human-animal relationships: from daily life to animal-assisted therapies. *Annali dell'Istituto superiore di sanità*. 47 (4). 397 - 408.
- Greenbaum, S. D. 2006. Introduction to working with animal assisted crisis response animal handler teams. *The International Journal of Emergency Mental Health*. 8 (1). 49 - 61.

Hamama, L., Hamama-Raz, Y., Dagan, K., Greenfeld, H., Rubinstein, C., Ben-Ezra, M. 2011. A preliminary study of group intervention along with basic canine training among traumatized teenagers: A 3 - month longitudinal study. *Children and Youth Services Review*. 33 (10). 1975-1980.

Hanselman, J. L. 2001. Coping skills interventions with adolescents in anger management using animals in therapy. *Journal of Child and Adolescent Group Therapy*. 11 (4). 159 - 195.

Hoffmann, A. O., Lee, A. H., Wertenaue, F., Ricken, R., Jansen, J. J., Gallinat, J., Lang, U. E. 2009. Dog-assisted intervention significantly reduces anxiety in hospitalized patients with major depression. *European Journal of Integrative Medicine*. 1 (3). 145 - 148.

Chandler, C. K. 2001. *Animal-Assisted Therapy in Counseling and School Settings*. ERIC/CASS Digest.

Chandler, C. K. 2005. *Animal Assisted Therapy in Counseling*. Routledge. New York. 256. ISBN: 9780415951739.

Katcher, A. H., Wilkins, G. G., 2000. The centaur's lessons: therapeutic education through care of animals and nature study. In: Fine, A. H. (Ed.), *Handbook on Animal-assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. Academic Press, San Diego, CA. 153 - 177.

Kendrick, A. 2008. *Residential child care: prospects and challenges*. London: Jessica Kingsley. 248 p. Research highlights in social work. 47.

Kidd, A. H., Kidd, R. M. 1987. Seeking a theory of the human/companion animal bond. *Anthrozoös*. 1 (3). 140 - 145.

King, C., Watters, J., Mungre, S. 2011. Effect of a time-out session with working animal-assisted therapy dogs. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. 6 (4). 232 - 238.

- Kovács, Z., Bulucz J., Kis, R., Simon, L. 2006. An exploratory study of the effect of animal-assisted therapy on nonverbal communication in three schizophrenic patients. *Anthrozoös*. 19. 353 - 364.
- Kruger, R., Serpell, N. 2010. Animal-assisted interventions in mental health: Definitions and theoretical foundations. A. H. Fine (Ed.), *Handbook on animal-assisted therapy*, Academic Press, New York. 33 – 48.
- LaFrance, C., Garcia, L. J., Labreche, J. 2007. The effect of a therapy dog on the communication skills of an adult with aphasia. *Journal of communication disorders*. 40 (3). 215 - 224.
- Larson, B. R., Looker, S., Herrera, D. M., Creagan, E. T., Hayman, S. R., Kaur, J. S., Jatoi, A. 2010. Cancer patients and their companion animals: results from a 309 - patient survey on pet-related concerns and anxieties during chemotherapy. *Journal of Cancer Education*. 25 (3). 396 - 400.
- Lass-Hennemann, J., Peyk, P., Streb, M., Holz, E., Michael, T. 2014. Presence of a dog reduces subjective but not physiological stress responses to an analog trauma. *Frontiers in psychology*. 5.
- Le Roux, M. C., Kemp, R. 2009. Effect of a companion dog on depression and anxiety levels of elderly residents in a long-term care facility. *Psychogeriatrics*. 9 (1). 23 - 26.
- Lefebvre, S. L., Golab, G. C., Christensen, E. L., Castrodale, L., Aureden, K., Bialachowski, A., Card, M. L. 2008. Guidelines for animal-assisted interventions in health care facilities. *American journal of infection kontrol*. 36 (2). 78 - 85.
- Levinson, B. M. 1962. The dog as a " co-therapist." *Mental Hygiene*. New York. 179. 46 - 59.
- Levinson, B. M., Mallon, G. P. 1997. *Pet-oriented child psychotherapy*. 2nd ed. Springfield, Ill., USA.: Charles C. Thomas. 210. ISBN 0398066744.
- Lotan, M. 2007. Alternative therapeutic intervention for individuals with Rett syndrome. *The Scientific World Journal*. 7. 698 - 714.

- Lucidi, P., Bernabò, N., Panunzi, M., Dalla Villa, P., Mattioli, M. 2005. Ethotest: A new model to identify (shelter) dogs' skills as service animals or adoptable pets. *Applied Animal Behaviour Science*. 95 (1). 103 - 122.
- Luke, N., Sinclair, I., Woolgar, M., Sebba, J. 2014. What works in preventing and treating poor mental health in looked after children?. London, UK: NSPCC.
- Macauley, B. L. 2006. Animal-assisted therapy for persons with aphasia: A pilot study. *Journal of rehabilitation research and development*. 43 (3). 357.
- Majić, T., Gutzmann, H., Heinz, A., Lang, U. E., Rapp, M. A. 2013. Animal-assisted therapy and agitation and depression in nursing home residents with dementia: a matched case-control trial. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*. 21 (11). 1052 - 1059.
- Marr, C. A., French, L., Thompson, D., Drum, L., Greening, G., Mormon, J., Hughes, C. W. 2000. Animal-assisted therapy in psychiatric rehabilitation. *Anthrozoös*. 13 (1). 43 - 47.
- Martin, F., Farnum, J. 2002. Animal-assisted therapy for children with pervasive developmental disorders. *Western Journal of Nursing Research*. 24 (6). 657 - 670.
- Mayer-Mixner, Ch. 2002. Der Einsatz von Tieren beim behinderten Kind. *Tiere als Therapie*. Wien. 189 - 247.
- McCarthy L. M. 2011. Animal-Assisted Therapy: Assimilation within a structured speech and language pathology framework. MS, CF-SLP.
- McNicholas, J., Collis, G. M. 2000. Dogs as catalysts for social interactions: Robustness of the effect. *British Journal of Psychology*. 91 (1). 61 - 70.
- Mossello, E., Ridolfi, A., Mello, A. M., Lorenzini, G., Mugnai, F., Piccini, C., Marchionni, N. 2011. Animal-assisted activity and emotional status of patients with Alzheimer's disease in day care. *International psychogeriatrics*. 23 (06). 899 - 905.

Motomura, N., Yagi, T., Ohyama, H. 2007. Animal assisted therapy for people with dementia. *Psychogeriatrics*. 4 (2). 40 - 42.

Munden, A., Arcelus, J. 1999. *The ADHD handbook: a handbook for parents and professionals on attention deficit hyperactivity disorder*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. 160. ISBN 1853027561.

Nathans-Barel, I., Feldman, P., Berger, B., Modai, I., Silver, H. 2005. Animal-assisted therapy ameliorates anhedonia in schizophrenia patients. *Psychotherapy and Psychosomatics*. 74 (1). 31 - 35.

Odendaal, J. S. 2000. Animal-assisted therapy - magic or medicine? *Journal of psychosomatic research*. 49 (4). 275 - 280.

Kim, O., Hong, S., Lee, H. A., Chung, Y. H., Lee, S. J. 2015. Animal Assisted Intervention for Rehabilitation Therapy and Psychotherapy. *Complementary Therapies for the Body, Mind and Soul*.

Patronek, G. J., Glickman, L. T. 1993. Pet ownership protects against the risks and consequences of coronary heart disease. *Medical Hypotheses*. 40 (4). 245 - 249.

Piva, E., Liverani, V., Accorsi, P. A., Sarli, G., Gandini, G. 2008. Welfare in a shelter dog rehomed with Alzheimer patients. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. 3 (2). 87 - 94.

Plhánková, A. 2004. *Učebnice obecné psychologie*. Vyd. 1. Praha: Academia. 472 s. ISBN 80-200-1086-6.

Priebe, S., Roeder-Wanner, U. U., Kaiser, W. 2000. Quality of life in first-admitted schizophrenia patients: a follow-up study. *Psychological Medicine*. 30 (01). 225 - 230.

Redefer, L. A., Goodman, J. F. 1989. Brief report: Pet-facilitated therapy with autistic children. *Journal of autism and developmental disorders*. 19 (3). 461 - 467.

- Ronen, T. 2003. Cognitive-constructivist psychotherapy with children and adolescents. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. 257 p. ISBN 0306473674.
- Rosenberg, M. 1989. Society and the adolescent self-image. Rev. ed., 1st Wesleyan ed. Wesleyan University Press. Middletown, Conn. xxxii, 347 p. ISBN: 0819562289.
- Sams, M. J., Fortney, E. V., Willenbring, S. 2006. Occupational therapy incorporating animals for children with autism: A pilot investigation. *American Journal of Occupational Therapy*. 60 (3). 268 - 274.
- Silva, K., Correia, R., Lima, M., Magalhães, A., de Sousa, L. 2011. Can dogs prime autistic children for therapy? Evidence from a single case study. *The journal of alternative and complementary medicine*. 17 (7). 655 - 659.
- Smith, M. J., Esnayra, J., Love, C. 2003. Use of a psychiatric service dog. *Psychiatric Services*. 54 (1). 110 - 111.
- Stetina, B. U., Kuchta, B., Gindl, B., Maman, T. L., Handlos, U., Werdenich, W., Kryspin-Exner, I. 2009. Changes in emotional competences of drug offenders during dog-assisted group training (MTI). *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. 2 (4). 99 - 100.
- Turner, K., Stetina, B. U., Burger, E., Glenk, L. M., Kothgassner, O. D., Handlos, U. 2011. Dog-assisted intervention (MTI) with mentally disordered prisoners: enhancing empathy – a pilot study. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. 6 (1). 97.
- Vidović, V. V., Štetić, V. V., Bratko, D. 1999. Pet ownership, type of pet and socio-emotional development of school children. *Anthrozoös*. 12 (4). 211 - 217.
- Villalta-Gil, V., Roca, M., Gonzalez, N., Domènec, E., Cuca, Escanilla, A., Haro, J. M. 2009. Dog-assisted therapy in the treatment of chronic schizophrenia inpatients. *Anthrozoös*. 22 (2). 149 - 159.

Webster, J. 2005. Animal Welfare: Limping towards Eden. 2nd ed. Blackwell Publision. Ames, Iowa. 283. ISBN: 9781405118774.

Wells, D. L. 2007. Domestic dogs and human health: An overview. British journal of health psychology. 12 (1). 145 - 156.

Yount, R. A., Olmert, M. D., Lee, M. R. 2012. Service dog training program for treatment of posttraumatic stress in service members. US Army Med Dep J. 63 - 69.

Zissleman, M. H., Rovner, B. W., Shmuely, Y. Ferrie, P. 1996. A pet therapy intervention with geriatric psychiatry inpatients. American Journal of Occupational Therapy. 50. 47 – 51.

Internetové zdroje:

Hafik, z.s. ESAAT - European Society for Animal Assisted Therapy [online]. Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafik, z.s. ©2015b. [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <<http://www.canisterapie.org/c-69-esaat.html>>

Hafik, z.s. Organizace a struktura - Kdo jsme [online]. Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafik, z.s. ©2015a. [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <<http://www.canisterapie.org/c-39-organizace-a-struktura.html>>

HELPPES. Poslání a představení organizace – Kdo jsme? [online]. HELPPES - centrum výcviku psů pro postižené o. p. s. ©2015. [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <<http://www.helppes.cz>>

Pes přítel člověka. Canisterapie [online]. Pes přítel člověka. 9. 9. 2009. [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: <<http://www.pespriteleloveka.cz/kategorie.aspx/vycvik-a-sport/clanek/Canisterapie>>

Pet Partners. Who We Are [online]. Pet Partners. ©2015. [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <<https://petpartners.org/about-us/who-we-are>>

Podané ruce, z.s. Informace o nás [online]. Podané ruce, z.s. ©2012. [cit. 2015-10-15].

Dostupné z: <<http://podane-ruce-canisterapie.webnode.cz/o-nas>>

Pomocné tlapy o. p. s. Canisterapie aneb terapie za pomoci psů [online]. Pomocné tlapy.

©2015d. [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <<http://www.canisterapie.cz>>

Pomocné tlapy o. p. s. Kvalifikace a pravomoce v canisterapii [online]. Pomocné tlapy. 9.

8. 2009a. [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: <<http://www.canisterapie.cz/cz/canisterapie-zakladni-informace/kvalifikace-a-pravomoce-v-canisterapii-17.html>>

Pomocné tlapy o. p. s. Předpoklady psa u canisterapeutických zkoušek [online]. Pomocné tlapy. 10. 8. 2009b. [cit. 2015-10-08]. Dostupné z:

<<http://www.canisterapie.cz/cz/canisterapie-zakladni-informace/canisterapeuticke-zkousky/predpoklady-psa-u-canisterapeutickyh-zkousek-15.html>>

Pomocné tlapy o. p. s. Zkušební řád pro testování canisterapeutických psů [online]. Pomocné tlapy. 20. 8. 2009c. [cit. 2015-10-08]. Dostupné z:

<<http://www.canisterapie.cz/cz/canisterapie-zakladni-informace/canisterapeuticke-zkousky/zkusebni-rad-pro-testovani-canisterapeutickyh-psu-32.html>>

6. Přílohy

Seznam příloh:

Obrázek č. 1: Canisterapie ve středisku Rané péče Třebíč

Obrázek č. 2: Strukturované učení za pomoci psa u dětí s PAS

Obrázek č. 3: Canisterapie ve škole Gymnázium Čáslav

Obrázek č. 4: Canisterapie na LDN Bílovice nad Svitavou

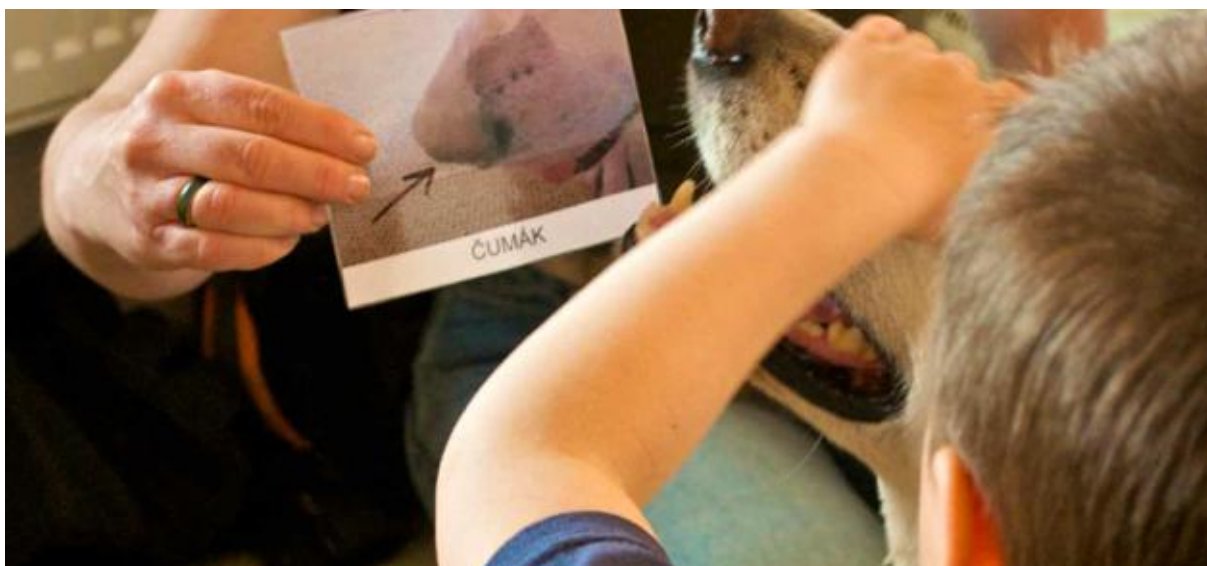
Obrázek č. 5: Canisterapie v Domově seniorů TGM Beroun

Obrázek č. 1: Canisterapie ve středisku Rané péče Třebíč

Zdroj: <http://www.siriustrebic.cz>

Obrázek č. 2: Strukturované učení za pomoci psa u dětí s PAS

Zdroj: http://www.canisterapeutickecentrum.cz/Specifika_canisterapie_u_deti_s_PAS.html

Obrázek č. 3: Canisterapie ve škole Gymnázium Čáslav

Zdroj: <http://www.gymcaslav.cz/novinky/canisterapie.html>

Obrázek č. 4: Canisterapie na LDN Bílovice nad Svitavou

Zdroj: <http://www.vycvik-brno.cz/canisterapie/nabidka-canisterapie-pro-seniory>

Obrázek č. 5: Canisterapie v Domově seniorů TGM Beroun

Zdroj: <http://www.seniori-beroun.cz>

Obrázek č. 6: Canisterapie v nemocnici ve Valašském Meziříčí

Zdroj: http://zlin.idnes.cz/canisterapie-v-nemocnici-ve-valasskem-mezirici-fre-/zlin-zpravy.aspx?c=A140711_2081141_zlin-zpravy_ras